

**UCHWAŁA NR XXXI/245/2020
RADY GMINY W KOZŁOWIE**

z dnia 30 października 2020 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Kozłowo na lata 2021-2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 713), w związku z art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 z późn. zm.), Rada Gminy w Kozłowie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Kozłowo na lata 2021-2027, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kozłowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia z mocą obowiązującą od 1 stycznia 2021 roku.

Przewodnicząca Rady Gminy

Alicja Hołubowicz

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w Gminie Kozłowo na lata 2021-2027

Kozłowo 2020

Spis treści

Wstęp	3
1. Uwarunkowania prawne i programowe Strategii	4
2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy	8
3. Główne wyzwania lokalnej polityki społecznej	15
3.1. Bezrobocie i bierność zawodowa	15
3.2. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi	17
3.2. Problemy zdrowotne i niepełnosprawność	21
3.5. Uzależnienia	23
4. Rozwój społeczny gminy w opiniach mieszkańców	25
5. Zasoby instytucjonalne i organizacyjne lokalnej polityki społecznej	27
6. Cele i kierunki działań	30
7. Zarządzanie realizacją Strategii	36
7.1. Ramy formalno-organizacyjne	36
7.2. Monitoring realizacji Strategii	36
7.3. Główne źródła finansowania	39

Wstęp

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w Gminie Kozłowo na lata 2021-2027 stanowi kluczowy dokument lokalnej polityki społecznej. Odnosi się do niej w szerokim znaczeniu, jako do działalności zmierzającej do poprawy standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej, a nie tylko grup marginalizowanych z uwagi na doświadczane problemy i bariery. Obejmuje zagadnienia z dziedziny zatrudnienia (w tym przeciwdziałania dyskryminacji i nierównościom na rynku pracy), edukacji, kultury, wypoczynku, ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia potrzeb materialnych i mieszkaniowych. Nowoczesna ochrona socjalna obywateli wymaga integracji działań podejmowanych na szczeblu lokalnym przez różne podmioty, przede wszystkim władze i jednostki organizacyjne gminy, a także partnerów samorządu – instytucje publiczne, organizacje pozarządowe i kościelne, przedsiębiorców i osoby fizyczne.

Dokument składa się z dwóch zasadniczych części: diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy oraz założeń wdrożeniowych. Pierwszy z wymienionych elementów zawiera charakterystykę wybranych czynników determinujących jakość życia mieszkańców oraz dominujących problemów społecznych, a także wnioski prognostyczne. Diagnoza została opracowana w oparciu o dane, których najbogatsze źródło stanowił Główny Urząd Statystyczny, w szczególności Bank Danych Lokalnych, a także lokalne bazy danych. Kluczowe znaczenie dla określenia skali problemów społecznych miała Ocena Zasobów Pomocy Społecznej opracowana przez GOPS w 2019 r.

Część wdrożeniowa Strategii formułuje cel główny, a także cele strategiczne i operacyjne lokalnej polityki społecznej na lata 2021-2027 oraz kierunki niezbędnych działań, uszeregowane według trzech obszarów interwencji. Istotną częścią są również wskazówki dotyczące skutecznego zarządzania realizacją Strategii oraz wzmacniania systemu wsparcia w Gminie Kozłowo jako niezbędnego warunku realizacji celów. Została ona opracowana z uwzględnieniem opinii mieszkańców Gminy Kozłowo, pozyskanych poprzez badanie ankietowe on-line, w którym mogła wypowiedzieć się każda osoba zainteresowana tematyką rozwoju społecznego gminy.

Założenia wdrożeniowe Strategii odpowiadają na wyzwania zdefiniowane w toku analizy sytuacji społecznej gminy, ale także pozostawiają możliwości elastycznego działania instytucjom i innym podmiotom zaangażowanym w jej wdrażanie. Wynika to z faktu, że dokument ten był opracowywany w roku, gdy w Polsce ogłoszono stan epidemii koronawirusa. Wiązało się to z ograniczeniem działalności gospodarczej, zmniejszeniem zakresu lub wyłączeniem funkcjonowania instytucji i zakładów pracy oraz izolacją społeczną. Po niespełna dwóch miesiącach rząd podjął decyzję o stopniowym wycofywaniu restrykcji, jednak okres izolacji i zamrożenia gospodarki był na tyle długi, by spowodować zamknięcie zakładów pracy, zwolnienia pracowników, zmniejszenie produkcji i zakresu działalności. Trudno dziś prognozować skutki izolacji rodzin, pogłębienia wewnętrznych problemów z uwagi na pozostawanie w domach oraz pogorszenie sytuacji zawodowej i społecznej. Z tego względu strategia opracowywana w warunkach dużej niepewności, oparta została na danych, informacjach i prognozach dostępnych w okresie jej przygotowywania, natomiast pozwala na elastyczność działania oraz dokonanie modyfikacji w przypadku, gdy sytuacja ulegnie zmianie lub okaże się nieprzystająca do prognoz.

1. Uwarunkowania prawne i programowe Strategii

Opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi, w świetle art. 17 ust. 1 pkt 1 *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1507), zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym. W jego ramach należy szczególnie uwzględnić programy pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Ustawa precyzuje ponadto, w art. 16b pkt 2, elementy, które musi zawierać strategia. Są to:

- 1) diagnoza sytuacji społecznej,
- 2) prognoza zmian w okresie objętym strategią,
- 3) określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii i jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań.

Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić następujące:

- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 713);
- *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 821);
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz. U. 2020 poz. 218);
- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (t.j. Dz.U. 2019 poz. 2277);
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 852);
- *Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 685);
- *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1057);
- *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 176);
- *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych* (t.j. Dz. U. 2018 poz. 1205);
- *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1482);
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 426);
- *Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 111);
- *Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2133);
- *Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 808);
- *Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2407).
- *Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 473).
- *Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów* (t.j. Dz. U. 2017 poz. 2092).

- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1373).
- *Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 266).
- *Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1390).

Uwarunkowania programowe lokalnej polityki społecznej znajdują swoje źródła w dokumentach strategicznych różnych szczebli: międzynarodowego, europejskiego, krajowego, regionalnego oraz lokalnego. W dniu 25 września 2015 roku Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęło Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, stanowiącą plan transformacji w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla ludzkości, tj.: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo. Ma ona na celu wyeliminowanie ubóstwa i głodu, ochronę planety przed degradacją oraz podejmowanie pilnych działań w zakresie zmian klimatu; zapewnienie wszystkim ludziom możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego życia oraz to, aby postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny przebiegał w zgodzie z naturą; wspieranie pokojowego, sprawiedliwego i inkluzywnego społeczeństwa, wolnego od lęku i przemocy oraz mobilizowanie środków do wdrożenia Agendy 2030 przy udziale wszystkich krajów, interesariuszy i obywateli. W ramach Agendy określono 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne są cele odnoszące się do eliminacji ubóstwa i głodu, zapewnienia wszystkim ludziom zdrowego życia oraz edukację wysokiej jakości, osiągnięcia równości płci, uczynienia miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi i stabilnymi, a także budowy na wszystkich szczeblach skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu.

Wiodącą siłą, która doprowadziła do przyjęcia Agendy 2030 była Unia Europejska. Obecnie na jej szczeblu trwa debata nad strategią działań w kierunku zrównoważonej Europy. Europa 2030 będzie stanowić odpowiedź na pilne wyzwania stanowiące zagrożenie dla społeczeństwa, dobrobytu gospodarczego i środowiska naturalnego. Nowa forma trwałego rozwoju gospodarczego ma opierać się na gospodarce obiegu zamkniętego, zrównoważonej produkcji żywności „od pola do stołu”, stosowaniu odnawialnych źródeł energii oraz zagwarantowaniu przemiany sprawiedliwej ze społecznego punktu widzenia – priorytetem muszą pozostać inwestycje społeczne w obszarach edukacji, opieki zdrowotnej i długoterminowej, włączenia społecznego, praw mniejszości, równouprawnienia płci i rozwoju obszarów wiejskich.

Na szczeblu krajowym istotne znaczenie ma *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*. Główny cel tego dokumentu stanowi poprawa jakości życia Polaków. Jego osiągnięcie będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności; równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa. W 2017 roku Rada Ministrów przyjęła także *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* stanowiącą aktualizację *Strategii Rozwoju Kraju 2020*. Strategia określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, przedstawiając nowy model rozwoju, tj. rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Główny cel Strategii stanowi „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”. Jest on realizowany poprzez cele szczegółowe, takie jak:

- I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna);
- II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie);
- III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE).

W dniu 18 lutego 2020 r. Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego przyjął do realizacji *Strategię rozwoju społeczno-gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*. Jej główny cel stanowi spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy, natomiast cele strategiczne to kompetencje przyszłości, inteligentna produktywność, kreatywna aktywność i mocne fundamenty. Wskazywane w niej kierunki działań ściśle wiążące się z polityką społeczną przewidują m.in.

- wspieranie rozwoju inicjatyw służących włączaniu społecznemu, budowaniu więzi społecznych w regionie, w tym międzypokoleniowych (szczególnie angażujące osoby starsze, młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, mniejszości narodowe, rodziny nieaktywne mieszkające w małych społecznościach lokalnych);
- rozwój „banków inicjatyw” oraz platform wymiany dobrych praktyk wspierających integrację społeczną;
- wspieranie rozwoju infrastruktury sprzyjającej aktywizacji społecznej i pracy z rodziną, a także infrastruktury kultury, sportowej, rekreacyjnej, edukacyjnej (ośrodki wychowania przedszkolnego, szkoły, obszary edukacji ekologicznej) oraz zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3;
- realizację zintegrowanych programów aktywizacji i integracji (w tym bezrobotnych, bezdomnych i osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży ze środowisk najuboższych zagrożonych dziedziczeniem ubóstwa, osób starszych, mniejszości narodowych);
- profilaktykę zdrowotną, realizację programów zdrowotnych oraz promocję zdrowego stylu życia.

W województwie warmińsko-mazurskim rok 2020 stanowi końcowy rok obowiązywania kluczowych dokumentów, określających cele i zadania samorządów, instytucji pomocy społecznej, służb zatrudnienia oraz podmiotów niepublicznych w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Z tego względu, niecelowe byłoby omawianie wojewódzkiej strategii polityki społecznej czy programów w zakresie wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych, rozwoju ekonomii społecznej i przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Do 2022 roku obowiązuje natomiast *Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2018-2022*.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna uwzględniać założenia głównych dokumentów strategicznych powiatu i gminy w zakresie polityki społecznej. Cel główny *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Nidzickim na lata 2016-2025*, tj. „Poprawa funkcjonowania mieszkańców Powiatu Nidzickiego w sferze rodzinnej, społecznej i zawodowej” realizowany jest poprzez pięć celów strategicznych, tj.:

- 1) Wzmocnienie zdolności mieszkańców do podejmowania pracy najemnej lub pracy na własny rachunek, w szczególności w sektorze ekonomii społecznej;
- 2) Zwiększenie szans dzieci i młodzieży na wszechstronny rozwój oraz przyszłą samodzielność życiową;
- 3) Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego oraz zdrowia fizycznego i psychicznego ludności;
- 4) Poprawa jakości życia osób starszych i niepełnosprawnych w środowisku lokalnym;
- 5) Zwiększenie dostępności oraz jakości usług pomocy i wsparcia w powiecie.

Kluczowym dokumentem strategicznym gminy jest natomiast *Strategia rozwoju gminy Kozłowo na lata 2016-2025*, przyjęta Uchwałą Nr XXI/149/2016 Rady Gminy w Kozłowie z dnia 12 maja 2016 r. W ramach trzech obszarów strategicznej interwencji (gospodarka i rynek, infrastruktura i środowisko, wspólnota samorządowa) sformułowano trzy cele strategiczne:

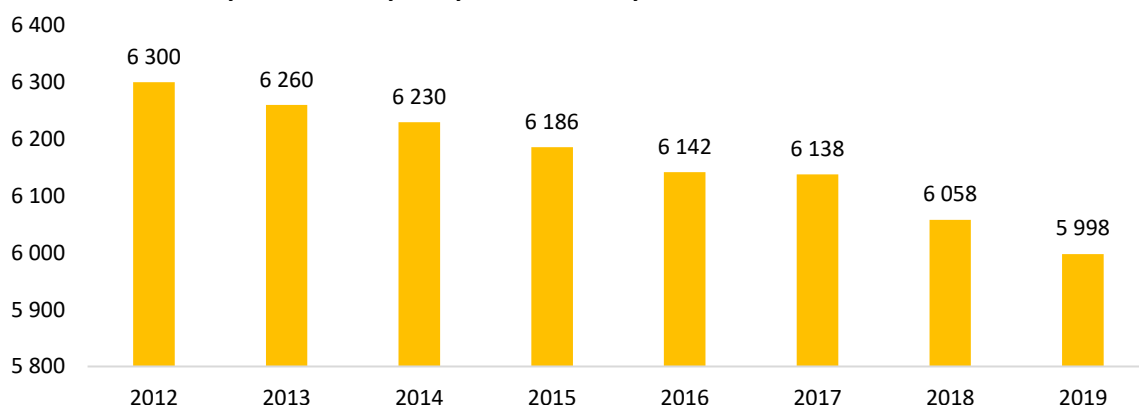
- 1) Zwiększenie potencjału lokalnej gospodarki poprzez wzrost jej efektywności, konkurencyjności oraz zdolności do generowania nowych miejsc pracy.
- 2) Zwiększenie ilości oraz jakości zasobów środowiska i infrastruktury determinujących atrakcyjność gminy dla jej mieszkańców, turystów i inwestorów.
- 3) Zwiększenie kapitału społecznego opartego na współpracy i zaufaniu, sprzyjającego mobilizacji obywatelskiej i rozwiązywaniu lokalnych problemów.

Lokalnej polityki społecznej bezpośrednio dotyczy obszar i cel trzeci obejmujący sferę działań sprzyjających wzrostowi aktywności i integracji lokalnych społeczności, zwiększeniu zaangażowania obywateli w sprawy ważne dla gminy, poprawie jakości usług świadczonych przez administrację samorządową oraz rozwojowi systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów społecznych w gminie.

2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy

Gmina Kozłowo położona jest w południowej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie nidzickim i sąsiaduje z siedmioma gminami: Działdowo, Iłowo-Osada, Janowiec Kościelny, Nidzica, Olsztynek, Grunwald oraz Dąbrówno. Jest to gmina wiejska, która w świetle danych GUS w końcu 2019 roku zamieszkiwana była przez 5 998 mieszkańców. Od kilku lat liczba mieszkańców systematycznie spada. W porównaniu do 2012 roku zmniejszyła się o 302 osoby, czyli o 4,8%, natomiast w odniesieniu do 2017 roku – o 140 osób, tj. o 2,3%. W strukturze mieszkańców cały czas przeważają mężczyźni, którzy w 2019 roku w liczbie 3 076 stanowili w niej 51,3%. Wartość współczynnika feminizacji wskazuje na to, że na każdych 100 mężczyzn w gminie przypada 95 kobiet.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Kozłowo w latach 2012-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Na zmniejszanie się liczby mieszkańców gminy największy wpływ ma tzw. „odpływ” jej ludności. W latach 2017-2019 corocznie więcej mieszkańców wyjeżdżało z Gminy Kozłowo, niż się do niej sprowadzało. W 2018 roku wartość salda migracji (wewnętrznych i zagranicznych) wyniosła aż -104, a w 2019 roku ukształtowała się na poziomie -71 osób. Skalę zmniejszania się liczby mieszkańców gminy nieco zmniejsza przyrost naturalny, który w analizowanym okresie przyjmował wartości dodatnie, jednak z roku na rok malejące – w 2017 roku wynosił 13 osób, w 2018 roku – 10 osób, a w 2019 roku – 5 osób. Wartości przyrostu naturalnego są jednak zbyt małe, by wpłynąć na odwrócenie tendencji wyludniania się gminy.

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące ruchu ludności w Gminie Kozłowo w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Urodzenia żywe	65	65	53
Zgony	52	55	48
Przyrost naturalny	13	10	5
Saldo migracji wewnętrznych	-36	-100	-72
Saldo migracji zagranicznych	-1	-4	1

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

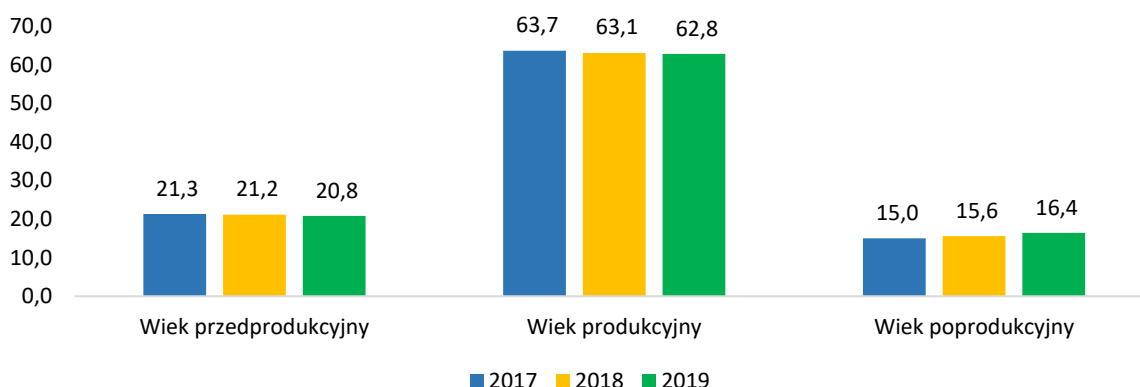
Ponadto, należy wskazać, że społeczeństwo gminy, podobnie jak województwa warmińsko-mazurskiego, kraju oraz państw Europy Zachodniej, wykazuje cechy *starzenia się*. W latach 2017-2019 można zaobserwować:

- spadek odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym, a więc dzieci i młodzieży do 17 roku życia – z 21,3% w 2017 roku do 20,8% w 2019 roku;
- spadek odsetka osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat) – z 63,7% do 62,8%;

- wzrost odsetka osób w poprodukcyjnym okresie życia (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż) – z 15,0% do 16,4%.

Powyższe dane wskazują jednak na umiarkowany postęp zjawiska *starzenia się*, ponieważ odsetek osób w poprodukcyjnym okresie życia, pomimo odnotowanego wzrostu, kształtuje się nadal na poziomie znacznie niższym niż średnio w województwie, gdzie wynosił w 2019 roku 20,5%. Z drugiej jednak strony należy mieć na uwadze, że dynamika wzrostu, wynosząca aż 1,4 punktu w perspektywie lat 2017-2019 może być podstawą prognozowania, że zjawisko to będzie się nasilać – szczególnie w sytuacji, gdy z gminy będą wyjeżdżać młodzi ludzie, co istotnie wpłynie na strukturę wiekową społeczności.

Wykres 2. Ludność Gminy Kozłowo według ekonomicznych grup wieku w latach 2017-2019 (w %)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Może to również potwierdzić kształtowanie się wartości wskaźników obciążenia demograficznego ludności Gminy Kozłowo w latach 2017-2019. W 2019 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie przypadało 26,1 osób w wieku poprodukcyjnym i 59,2 osób w wieku nieprodukcyjnym. Na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym natomiast było 78,8 osób w wieku poprodukcyjnym. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi wyniósł 18,9. W porównaniu do 2017 roku wszystkie te wskaźniki wzrosły. Najsilniejszy wzrost odnotowano w przypadku wskaźnika ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym – o 8,6 punktu, najmniejszy natomiast w przypadku współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi – o 2 punkty.

Sytuacja społeczno-ekonomiczna gminy jest w dużej mierze zależna od kondycji lokalnego rynku pracy, wyrażającego się w potencjale zatrudnieniowym funkcjonujących na jej obszarze podmiotów oraz podaży pracy w postaci aktywności zawodowej mieszkańców i ich gotowości do podjęcia i utrzymania zatrudnienia.

Na terenie Gminy Kozłowo w 2019 roku zarejestrowanych było 278 podmiotów gospodarki narodowej. W analizowanym okresie liczba ta nie ulegała zasadniczym zmianom, a wzrost odnotowany w porównaniu do 2017 roku ukształtował się na poziomie 5 podmiotów. Zdecydowana większość podmiotów funkcjonowała w sektorze prywatnym – w 2019 roku stanowiły one 93,9% ogółu. Na każdy 1 000 mieszkańców gminy w tym czasie przypadało 46 podmiotów, natomiast jeżeli weźmie się pod uwagę tylko ludność w wieku produkcyjnym, to na 1 000 osób przypadało 73,8 podmiotów. Wartości te wskazują na niewielkie nasycenie gminy podmiotami gospodarczymi, plasując się poniżej średniej wojewódzkiej. Dla przykładu w 2019 roku w województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym kształtował się na poziomie 93 tj. o 47 punktów wyższym niż w gminie.

Tabela 2. Podmioty gospodarki narodowej w Gminie Kozłowo w latach 2017-2019

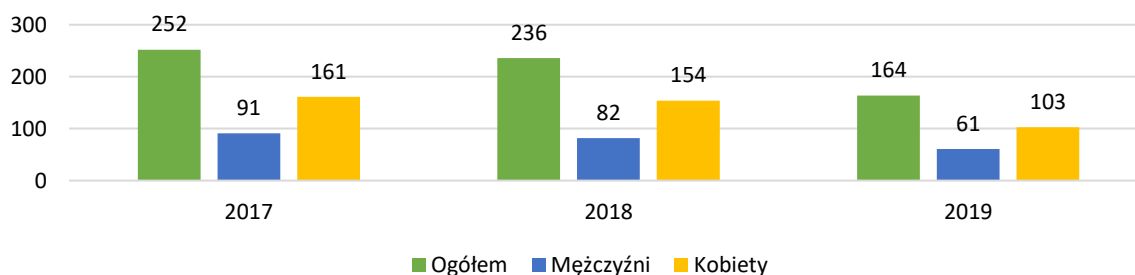
Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba podmiotów w rejestrze REGON, w tym:	273	268	278
- sektor publiczny	14	16	16
- sektor prywatny	258	251	261
- zatrudniające 0 – 9 osób	261	253	263
- zatrudniające 10 – 49 osób	11	12	12
- zatrudniające 50 – 249 osób	1	3	3
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	69,9	70,1	73,8

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Wśród podmiotów gospodarki narodowej funkcjonujących w latach 2017-2019 na terenie gminy dominowały mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników, które w 2019 roku w liczbie 263 stanowiły aż 94,6% ogółu. Podmiotów zatrudniających od 10 do 49 osób było w tym czasie 12 (4,3%), natomiast jedynie 3 to podmioty o liczbie pracowników od 50 do 249 (1,1%). Z punktu widzenia sytuacji ekonomiczno-społecznej gminy, strategiczne znaczenie mają przedsiębiorstwa generujące stałe miejsca pracy i zapewniające zatrudnienie wielu mieszkańcom. Są to najczęściej duże firmy, z których funkcjonowaniem wiąże się zagrożenie, że okres gorszej koniunktury gospodarczej może przynieść zwolnienia grupowe i konieczność szybkiej aktywizacji nawet kilkuset osób.

Z drugiej jednak strony ważny jest aspekt przedsiębiorczości mieszkańców, wyrażający się w liczbie mikroprzedsiębiorstw i osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą. W świetle danych za 2019 rok w gminie aż 71,6% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w REGON stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (199). Aspekt przedsiębiorczości mieszkańców ma pozytywny wymiar, jednak należy pamiętać, że jednoosobowe firmy charakteryzują się mniejszym potencjałem zatrudnieniowym i w całej swojej działalności zwykle nie generują dodatkowych miejsc pracy bądź tworzą jedynie pojedyncze. W skali lokalnego rynku pracy nie przekłada się to znacząco na poziom zatrudnienia.

W świetle danych GUS w 2018 roku¹ liczba osób pracujących w Gminie Kozłowo kształtowała się na poziomie 626 osób, w tym 333 mężczyzn i 293 kobiet. W strukturze pracujących według płci widoczna jest dysproporcja, ponieważ mężczyźni stanowią w niej 53,2%, natomiast kobiety 46,8%. Nie jest ona duża, jednak wskazuje na to, że kobiety doświadczają większych, niż mężczyźni, trudności w znalezieniu i utrzymaniu zatrudnienia. Potwierdzenie stanowią statystyki dotyczące bezrobocia rejestrowanego.

Wykres 3. Bezrobotni z Gminy Kozłowo według płci w latach 2017-2019

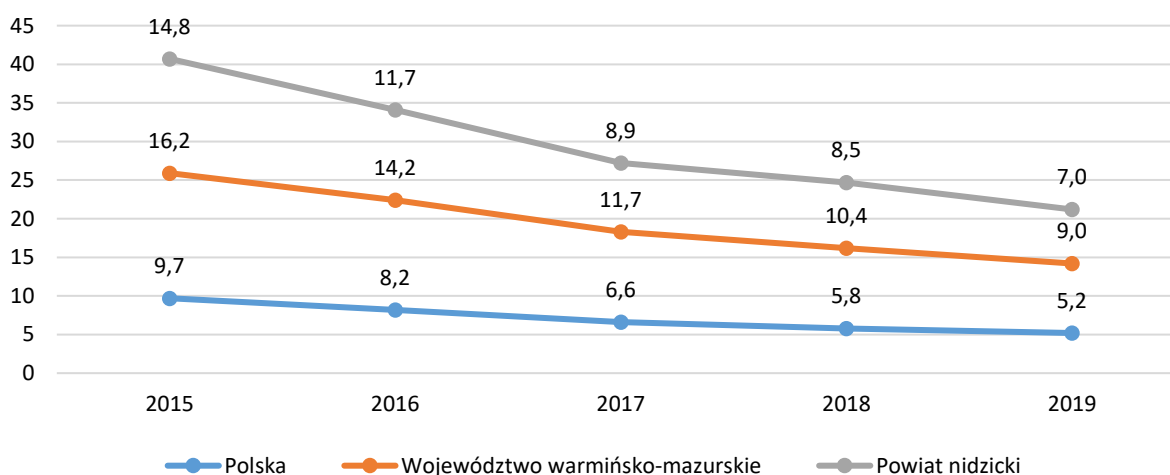
ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BDL GUS.

¹ Brak danych za 2019 rok.

W grudniu 2019 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Nidzicy zarejestrowane były 164 osoby bezrobotne z obszaru Gminy Kozłowo. W ostatnich latach nastąpił spadek ich liczby – w porównaniu do 2017 roku o 88 osób, tj. o 34,9%. Warto zauważyć, że w strukturze bezrobotnych w całym analizowanym okresie dominowały kobiety, które w 2019 roku w liczbie 103 stanowiły 62,8% ogółu.

O sytuacji społeczno-ekonomicznej danego obszaru może również świadczyć wysokość stopy bezrobocia oraz jej relacja w stosunku do wartości krajowych i wojewódzkich. Obrazuje ona procentowy stosunek liczby ludności bezrobotnej do liczby ludności aktywnej zawodowo. W związku z tym, iż stopa bezrobocia nie jest wyliczana na poziomie gminy, analizie poddano kształtowanie się tego wskaźnika w powiecie nidzickim. Na koniec grudnia 2019 roku wyniosła ona 7,0%, co oznacza, że była niższa od jej wartości w województwie (o 2 punkty) i wyższa niż w Polsce (o 1,8 punktu). Należy tu nadmienić, że analizowany okres to kolejne lata spadku bezrobocia w skali całego kraju, na skalę niespotykaną w całym okresie transformacji ustrojowej w Polsce. W perspektywie lat 2015-2019 w kraju zmniejszyło się o 4,5 punktu, w województwie o 7,2 punktu, natomiast w powiecie nidzickim o 7,8 punktu. Pozostawało to w zgodzie z trendem, w świetle którego bezrobocie najszybciej spadało na obszarach, które były tym problemem najbardziej dotknięte i na koniec 2019 roku stawiało powiat nidzicki w sytuacji korzystniejszej niż ogólnie w województwie warmińsko-mazurskim.

Wykres 4. Stopa bezrobocia w kraju, województwie i powiecie nidzickim w latach 2015-2019 (w %)

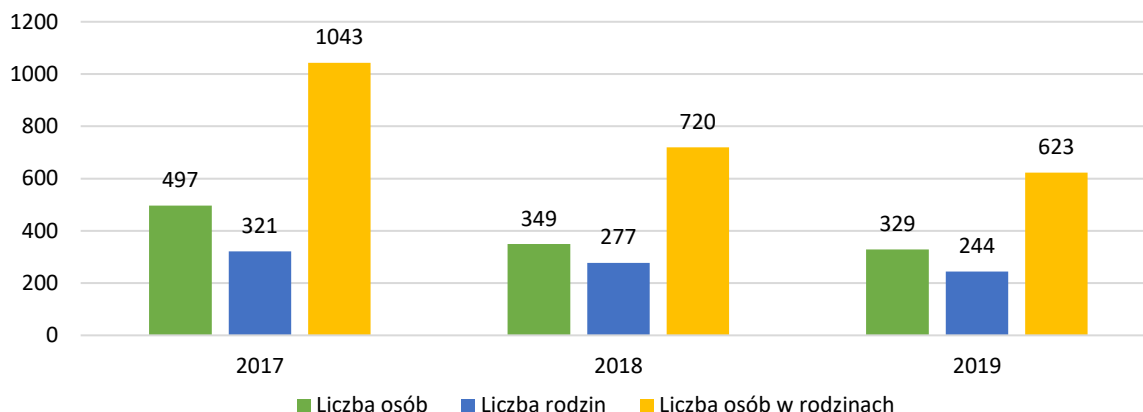
ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Warto jednak pamiętać, że powyższe dane odnoszą się jedynie do bezrobocia rejestrowanego, które nie odzwierciedla całokształtu aktywności zawodowej i ekonomicznej ludności. W praktyce bowiem część osób zarejestrowanych pracuje w tzw. *szarej strefie*. Jest to zjawisko niekorzystne, ponieważ powoduje szereg skutków nie tylko gospodarczych, ale społecznych, m.in. zmniejszenie dochodów budżetu państwa, zanikanie uczciwej konkurencji, zahamowanie postępu technologicznego. Osoby pracujące w *szarej strefie* nie są chronione przez uregulowania w zakresie prawa pracy ani też nie wypracowują sobie zabezpieczenia finansowego na przyszłość. Godzą się jednak z tym, ponieważ *szara strefa* to niejednokrotnie jedyne źródło dochodu gospodarstwa domowego². Z drugiej strony dane dotyczące bezrobocia rejestrowanego nie obejmują osób, które nie pracują, jednak z różnych względów nie zarejestrowały się w urzędzie pracy.

² *Praca nierejestrowana w Polsce w 2010 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011, s. 15.

Na sytuację społeczno-ekonomiczną gminy składają się również problemy społeczne, dotyczące jej mieszkańców. W 2019 roku pomoc i wsparcie zostało udzielone łącznie 623 mieszkańcom Gminy Kozłowo, żyjącym w 244 rodzinach. Liczby te zmniejszyły się w porównaniu do 2017 roku o 420 osób (40,3%) oraz o 77 rodzin (24,0%).

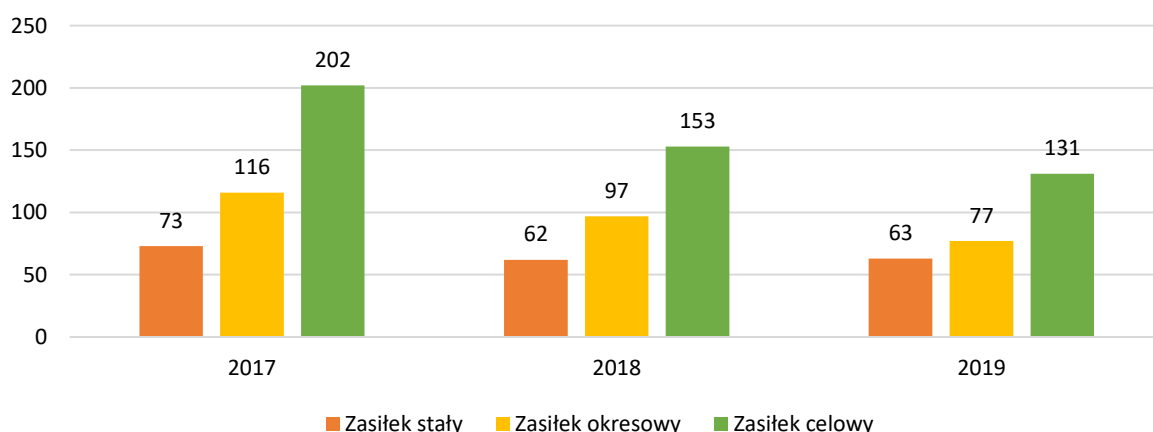
Wykres 5. Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w Gminie Kozłowo w latach 2017-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

W świetle powyższych danych liczba osób i środowisk korzystających z pomocy społecznej spada. Podczas gdy w 2017 roku wsparciem obejmowano 16,7% mieszkańców zameldowanych w gminie, w 2019 roku odsetek ten kształtował się na poziomie 10,4%. Jest to efekt z jednej strony usamodzielniania się podopiecznych i ich odchodzenia z systemu pomocy społecznej dzięki np. podjęciu zatrudnienia lub otrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych, a z drugiej strony – zmianą dochodów podopiecznych wpływającą na zmniejszenie wysokości świadczeń lub utratę praw do zasiłku z powodu przekroczenia kryterium dochodowego, ze względu np. na otrzymanie wynagrodzenia za pracę. Ważne jest tu również świadczenie wychowawcze Rodzina 500+, które spowodowało, iż część rodzin rezygnuje ze wsparcia GOPS, ze względu na poprawę ich sytuacji finansowej.

Wykres 6. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej w Gminie Kozłowo w latach 2017-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

W strukturze świadczeń udzielanych klientom pomocy społecznej dominują świadczenia pieniężne, które w 2019 roku otrzymało 185 osób, podczas gdy świadczenia niepieniężne – 165 osób. W latach 2017-2019 liczba osób otrzymujących zasiłek stały zmniejszyła się o 10, tj. o 13,7%, liczba osób otrzymujących zasiłek okresowy spadła o 39 (o 33,6%), natomiast

w przypadku zasiłku celowego nastąpił spadek o 71 osób, czyli o 35,1%. Zasiłek stały w większym stopniu otrzymywały osoby samotnie gospodarujące – w 2019 roku stanowiły one prawie trzy czwarte osób korzystających z tego zasiłku (71,4%; 45 osób). Zasiłek okresowy przyznawany był przede wszystkim z powodu bezrobocia – w 2019 roku z tego tytułu otrzymało go 55 osób, czyli 71,4% wszystkich świadczeniobiorców z niego korzystających, podczas gdy z tytułu niepełnosprawności 7 osób (9,1%), a z tytułu długotrwałej choroby 5 osób (6,5%). W ramach świadczeń niepieniężnych, w 2019 roku 175 dzieci otrzymywało posiłek z wieloletniego programu „Posiłek w szkole i w domu”, a 4 osobom udzielono schronienia.

Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej, pomoc ta udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z następujących powodów: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; długotrwała lub ciężka choroba; niepełnosprawność; przemoc w rodzinie; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w związku z tymi okolicznościami; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Tabela 3. Powody przyznawania pomocy społecznej mieszkańcom Gminy Kozłowo w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017		2018		2019	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
ubóstwo	248	648	212	625	180	461
bezrobocie	173	477	136	469	103	375
niepełnosprawność	139	305	113	275	112	202
długotrwała lub ciężka choroba	126	221	137	240	120	196
bezradność w sprawach opiek-wych	90	440	75	358	70	344
alkoholizm	0	0	0	0	0	0
narkomania	0	0	0	0	0	0
potrzeba ochrony macierzyństwa	35	188	23	132	17	103
w tym: wielodzietność	22	132	17	110	14	91
bezdomność	5	5	7	7	7	8
opuszczenie zakładu karnego	0	0	0	0	0	0
zdarzenia losowe	1	4	0	0	1	1
klęski żywiołowe i ekologiczne	0	0	0	0	0	0
sieroctwo	0	0	0	0	0	0
przemoc w rodzinie	37	143	24	99	26	102
ochrona ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0
sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	1	2

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Wśród głównych powodów udzielania pomocy społecznej przez GOPS w Kozłowie w 2019 roku należy wskazać:

- ⇒ ubóstwo – 180 rodzin (461 osób w rodzinie);
- ⇒ bezrobocie – 103 rodziny (375 osób);
- ⇒ bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – 70 rodzin (344 osoby);
- ⇒ niepełnosprawność – 112 rodzin (202 osoby);

- ⇒ długotrwała lub ciężka choroba – 120 rodzin (196 osób);
- ⇒ potrzeba ochrony macierzyństwa – 17 rodzin (103 osoby), w tym wielodzietność – 14 rodzin (91 osób);
- ⇒ przemoc w rodzinie – 26 rodzin (102 osoby).

Pozostałe powody udzielania świadczeń pomocy społecznej w Gminie Kozłowo występowały znacznie rzadziej lub wcale. W 2019 roku 7 rodzin (8 osób) korzystało z pomocy z powodu bezdomności, 1 rodzina (1 osoba) z powodu zdarzeń losowych i również 1 rodzina (2 osoby) z powodu sytuacji kryzysowej. Warto zauważyć, że w latach 2017-2019, czyli w okresie charakteryzującym się postępującym zmniejszaniem się liczby osób i środowisk korzystających z pomocy społecznej, największe spadki odnotowano wśród liczby osób objętych wsparciem z takich powodów jak ubóstwo i bezrobocie, natomiast nieco mniejsze spadki dotyczyły długotrwałej choroby, niepełnosprawności, a także powodów związanych z wypełnianiem funkcji opiekuńczo-wychowawczej w rodzinach. Może to być spowodowane zwiększeniem dochodów gospodarstw domowych, wynikającym np. z otrzymywania świadczeń z programu „Rodzina 500+”, a także ogólnej dobrej sytuacji na rynku pracy. Czynniki te mogły wpłynąć na fakt rezygnacji ze wsparcia tych rodzin, które korzystały z niego tylko i wyłącznie ze względu na trudną sytuację finansową i bezrobocie.

3. Główne wyzwania lokalnej polityki społecznej

3.1. Bezrobocie i bierność zawodowa

W świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, bezrobotnym określa się osobę m.in. niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu oraz zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy. Poniższa analiza będzie dotyczyła tzw. bezrobocia rejestrowanego, natomiast dane, na których się opiera, nie pozwalają na określenie skali szerszego zjawiska – braku pracy. Warto pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w urzędzie pracy to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

Jak już wspomniano w części dotyczącej ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, w grudniu 2019 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Nidzicy zarejestrowane były 164 osoby bezrobotne z obszaru gminy. W odniesieniu do liczby mieszkańców Gminy Kozłowo nie jest to duża skala, ponieważ bezrobocie rejestrowane dotyczy tu tylko 2,7% mieszkańców. Za każdą osobą bezrobotną stoi jednak szereg barier, ograniczeń, problemów osobistych i niedostatków kompetencji, które mogą utrudniać znalezienie zatrudnienia. Są to przede wszystkim tzw. czynniki indywidualne, obejmujące również motywację i chęć do pracy czy sprawność fizyczną. Oprócz nich znaczenie mogą mieć także czynniki koniunkturalne oraz instytucjonalne. Pierwsze z wymienionych wpływają bezpośrednio na wielkość popytu na pracę. Można wśród nich wymienić np. kryzys gospodarczy czy wprowadzenie nowych technologii. Czynniki instytucjonalne to natomiast system pomocy osobom bezrobotnym, mechanizm płacy minimalnej, system podatkowy czy działalność związków zawodowych³.

Jednym z czynników wpływających na zatrudnialność jest płeć. Dane z Gminy Kozłowo wskazują na trudniejszą sytuację kobiet – w 2019 roku stanowiły one 62,8% i zasadniczo nie zmieniło się to od 2017 roku, kiedy stanowiły 63,9% ogółu bezrobotnych. Może to wynikać m.in. ze stereotypów, w świetle których kobieta jest mniej dyspozycyjna ze względu na obowiązki domowe i rodzinne, ale także nierzadko z długich przerw w aktywności zawodowej związanych z urodzeniem i wychowaniem dziecka, czy niedostatecznych kwalifikacji zawodowych.

Tabela 4. Bezrobotni w Gminie Kozłowo według wybranych cech w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba bezrobotnych	252	236	164
- w tym kobiety	161	154	103
Długotrwale bezrobotni	131	111	81
Bezrobotni do 30 roku życia	65	71	45
Bezrobotni do 25 r.ż.	28	40	15
Bezrobotni powyżej 50 r.ż.	52	50	46
Niepełnosprawni	17	12	13
Bez kwalifikacji zawodowych	117	119	87
Bez doświadczenia zawodowego	56	60	36

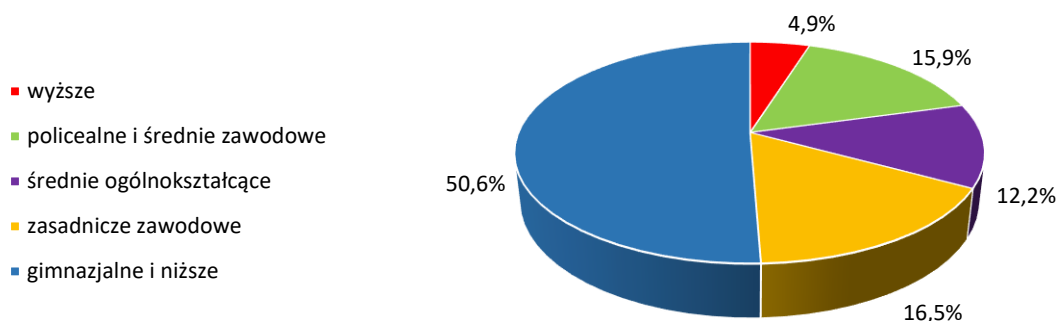
ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH PUP W NIDZICY.

³ *Bezrobocie – między diagnozą a działaniem*, red. naukowa dr J. Staręga-Piasek, Warszawa 2013, s. 15-16.

W świetle danych PUP w Nidzicy istotnym problemem na lokalnym rynku pracy jest długotrwałe bezrobocie, oznaczające pozostawanie w rejestrze bezrobotnych przez daną osobę łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w ciągu ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. Liczba osób długotrwałe bezrobotnych w latach 2017-2019 zmniejszyła się o 50, tj. o 38,2%, jednak odsetek spadł w mniejszym stopniu – z 52,4% do 49,4%. Osoby długotrwałe bezrobotne najtrudniej zaktywizować – z uwagi na przedłużający się czas pozostawania bez zatrudnienia, niechęć do pracy lub pracę w tzw. *szarej strefie* bądź bariery indywidualne, które trudno jest przełamać pomimo wysiłków służb społecznych.

Jednym z czynników wpływających na sytuację osób na rynku pracy jest wiek – zbyt młody lub zbyt zaawansowany. Pierwszy może sugerować brak doświadczenia zawodowego, drugi mniejszą wydajność pracy bądź kwalifikacje nieadekwatne do potrzeb rynku. Wśród bezrobotnych z Gminy Kozłowo niewiele ponad jedna czwarta to osoby do 30 roku życia (27,4%), natomiast nieco więcej stanowią osoby powyżej 50 lat (28,0%). Problemem niezależnym od wieku wydaje się brak kwalifikacji zawodowych, który w 2019 roku dotyczył 87 osób, czyli ponad połowy (53,0%) wszystkich zarejestrowanych. Brak doświadczenia zawodowego natomiast wykazywała ponad jedna piąta bezrobotnych (22,0%). Niewielki odsetek w strukturze bezrobocia stanowią osoby z niepełnosprawnością – w 2019 roku w rejestrze PUP było ich 13, czyli 7,9% ogółu. Należy jednak pamiętać, że niepełnosprawność niejednokrotnie przyczynia się do wykluczenia społecznego i ograniczenia możliwości zatrudnienia ze względu na stopień niepełnosprawności, ale także bariery zewnętrzne, czyli komunikacyjne, architektoniczne czy cyfrowe.

Wykres 7. Bezrobotni w Gminie Kozłowo według wykształcenia w latach 2017-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH PUP W NIDZICY.

Istotną cechą osób bezrobotnych jest ich wykształcenie. Dane wskazują na to, że mieszkańcy Gminy Kozłowo zarejestrowani w PUP charakteryzują się dość niskim jego poziomem. W 2019 roku ponad połowa (83 osoby; 50,6%) bezrobotnych posiadała co najwyżej wykształcenie gimnazjalne, podstawowe bądź niższe, a 16,5% - zasadnicze zawodowe. Niespełna 16% bezrobotnych to osoby o wykształceniu policealnym i średnim zawodowym; 12,2% stanowiły osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, a 4,9% to bezrobotni legitymujący się dyplomem ukończenia wyższej uczelni.

Prognoza zmian:

Sytuacja na lokalnym rynku pracy, podobnie jak w województwie i w kraju, w ostatnich latach uległa znacznej poprawie, na skalę niespotykaną dotąd w całym okresie transformacji ustrojowej. Daje ona duże możliwości aktywizacji osób, które są gotowe do podjęcia zatrudnienia i chcą pracować. Pozostałe wymagają wsparcia w zakresie wzmocnienia ich

kompetencji osobistych, budowania zaradności życiowej, kreowania przedsiębiorczej postawy oraz przełamywania barier.

Wydarzenia, jakie miały miejsce w 2020 roku, zapoczątkowane pandemią koronawirusa i wprowadzeniem stanu epidemii w kraju, prawdopodobnie spowodują zahamowanie tego procesu. Już w pierwszych tygodniach „zamrożenia” gospodarki można było zobaczyć pierwsze skutki w postaci zawieszenia lub zamknięcia jednoosobowych firm, ograniczenia działalności zakładów pracy; utraty pracy, a tym samym źródła utrzymania części osób i rodzin. W długoterminowej perspektywie prognozowany jest kryzys gospodarczy, którego skutki mogą dotknąć również Gminę Kozłowo – poprzez zmniejszenie wpływów do budżetu oraz zwiększenie liczby osób bezrobotnych. W zakresie objętym Strategią należy zaplanować z jednej strony aktywną współpracę z PUP w Nidzicy oraz pracodawcami, a z drugiej strony działania ukierunkowane na wsparcie mieszkańców w zdobywaniu kwalifikacji zawodowych i kompetencji służących odnalezieniu się na nowym rynku pracy, w tym w zakresie wykorzystywania nowych technologii oraz pracy zdalnej.

3.2. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi

Rodzina, jako podstawowa komórka społeczna, stanowi podstawowe środowisko i strukturę opieki oraz wychowania dzieci i jako taka wypełnia wobec nich następujące funkcje:

- opiekuńczą, wyrażającą się w trosce o zapewnienie materialnego bytu;
- emocjonalną, związaną z zaspokajaniem potrzeb bliskich, nawiązywaniem i podtrzymywaniem kontaktów, kształtowaniem cech charakteru i kompetencji społecznych;
- kształcącą, obejmującą kształcenie umiejętności i nawyku pracy oraz rozwijanie zainteresowań poznawczych;
- aktywizacji twórczej, czyli rozbudzania zainteresowań oraz uczenia samokształcenia i samodoskonalenia⁴.

Funkcje te są ściśle ze sobą związane, a sposób ich wypełniania istotnie wpływa na jakość funkcjonowania rodziny jako całości oraz poszczególnych jej członków. Część rodzin boryka się jednak z różnymi problemami i trudnościami, których nie jest w stanie przezwyciężyć własnym staraniem, a które mogą mieć poważne konsekwencje w przyszłości, szczególnie w odniesieniu do dzieci. Mogą one stać się źródłem problemów w nauce, przemocy, uzależnień, trudności w zbudowaniu trwałych związków, zaburzeń emocjonalnych i psychicznych, a także dziedziczenia i wprowadzania w dorosłym życiu negatywnych nawyków i zachowań. Z tego względu ważne jest otaczanie kompleksowym wsparciem rodzin borykających się z trudnościami w sferze opiekuńczo-wychowawczej.

W 2019 roku pomocą społeczną w Gminie Kozłowo objęte były 402 rodziny, w których funkcjonowały 1 162 osoby. Rodziny z dziećmi stanowiły 25,4% ogółu – ze wsparcia korzystały 102 takie rodziny, w których było 445 osób, natomiast rodziny niepełne to 5,2% – 21 rodzin z 68 osobami. Wśród rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną w 2019 roku dominowały rodziny z dwojgiem dzieci (34 rodziny, 136 osób), stanowiące 33,3% ogółu, natomiast w drugiej kolejności rodziny z jednym dzieckiem (33 rodziny, 99 osób), które stanowiły 32,4%. Troje dzieci było w 17,6% rodzin (18 rodzin; 90 osób), natomiast czworo lub więcej w 12 rodzinach (77 osób). W przypadku rodzin niepełnych, w których dziecko lub dzieci

⁴ J.M. Nogowski, *Rodzina – jej funkcje i zagrożenia. Studium na przykładzie Województwa Warmińsko-Mazurskiego*, Studia Elckie (2015) 17/2, 159-171, s. 161-162.

wychowywane są przez jednego rodzica lub opiekuna, w 2019 roku prawie połowę (42,9%) stanowiły rodziny z jednym dzieckiem (9 rodzin; 19 osób), a w drugiej kolejności rodziny z dwojgiem dzieci (6 rodzin, 20 osób). Pozostałe sześć rodzin to rodziny z trójką lub większą liczbą dzieci (łącznie 29 osób).

Tabela 5. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w Gminie Kozłowo w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017		2018		2019	
	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób
Rodziny z dziećmi, w tym:	103	468	108	471	102	445
- z 1 dzieckiem	30	90	34	102	33	99
- z 2 dzieci	29	119	36	144	34	136
- z 3 dzieci	24	118	18	90	18	90
- z 4 dzieci	12	75	8	48	7	42
- z 5 i większą liczbą dzieci	8	66	12	87	5	35
Rodziny niepełne	33	107	23	62	21	68
- z 1 dzieckiem	18	40	16	34	9	19
- z 2 dzieci	8	31	4	14	6	20
- z 3 dzieci	4	18	2	8	4	17
- z 4 i większą liczbą dzieci	3	18	1	6	2	12
Rodziny ogółem	461	1 521	431	1 245	402	1 162

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Jednym z głównych problemów rodzin w Gminie Kozłowo jest niewydolność opiekuńczo-wychowawcza. Pojawia się ona w środowiskach wieloproblemowych, doświadczających bezrobocia, ubóstwa materialnego, złych warunków mieszkaniowych i różnych dysfunkcji. Bardzo często jest to wynik niskiego poziomu wykształcenia, bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego, niskich aspiracji życiowych, a także niechęci wobec instytucji oferujących pomoc i wsparcie. Z drugiej strony, problemy pojawiają się również w rodzinach posiadających dobre warunki finansowe i mieszkaniowe, przede wszystkim ze względu na zbyt duże aspiracje i oczekiwania rodziców wobec dzieci, a także konsumpcyjny styl życia. Tym, co może łączyć różne przypadki niewydolności opiekuńczo-wychowawczej, jest przede wszystkim niedobór kompetencji rodzicielskich. W 2019 roku z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego z pomocy społecznej korzystało 70 rodzin, w których funkcjonowały 344 osoby. Ponadto 17 rodzin otrzymywało wsparcie z tytułu ochrony macierzyństwa (103 osoby), w tym 41 ze względu na wielodzietność (91 osób).

Wsparcie rodzin w Gminie Kozłowo jest realizowane poprzez pracę socjalno-wychowawczą w środowisku zamieszkania rodziny, wykonywaną przez asystenta rodziny. Celem pracy asystenta jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej, która umożliwi jej wychowywanie dzieci. Asystent rodziny realizując swoje zadania odpowiedzialny jest m.in. za bezpośrednią pracę z rodzicami oraz dziećmi, a także działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. Do jego głównych zadań należy wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, polegające w szczególności na analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmocnieniu roli funkcji rodziny, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomocy w integracji rodziny, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny oraz dążeniu do jej reintegracji oraz poprawy relacji z dalszą rodziną, środowiskiem sąsiedzkim oraz instytucjami. Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet

w ciąży i rodzin „Za życiem”, obszar działań asystenta rodziny poszerzył się poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”.

W 2019 i 2018 roku asystent obejmował wsparciem 14 rodzin, doświadczających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, natomiast w 2017 roku takie wsparcie otrzymywało 12 rodzin. Wsparcie polegało przede wszystkim na kierowaniu członków rodzin do specjalistów, indywidualnych konsultacjach wychowawczych oraz udzielaniu wsparcia rodzicom, współpracy z pedagogami i wychowawcami w zakresie monitorowania realizacji obowiązku nauki, współpracy z instytucjami wspierającymi rodzinę, motywowaniu osób z problemem alkoholowym do podejmowania lub kontynuowania terapii uzależnień, a także podejmowaniu działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin.

Istotą dysfunkcji rodziny jest przemoc. W świetle art. 2 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, oznacza ona jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Przemoc w rodzinie może przyjmować różnorodne formy, w tym m.in. fizyczną, psychiczną, seksualną oraz ekonomiczną, ale także zaniedbanie.

Przemoc stosowana przez jednego z członków rodziny wobec innych może przynieść z jednej strony bezpośrednie skutki w postaci problemów ze zdrowiem fizycznym i psychicznym, wycofania i trudności dzieci z nauką, obniżenia jakości funkcjonowania całej rodziny w środowisku domowym i społecznym; z drugiej natomiast w długoterminowej perspektywie problemy emocjonalne dorosłych już dzieci, samobójstwa, uzależnienia i powielanie złych wzorców w tworzonych nowych rodzinach.

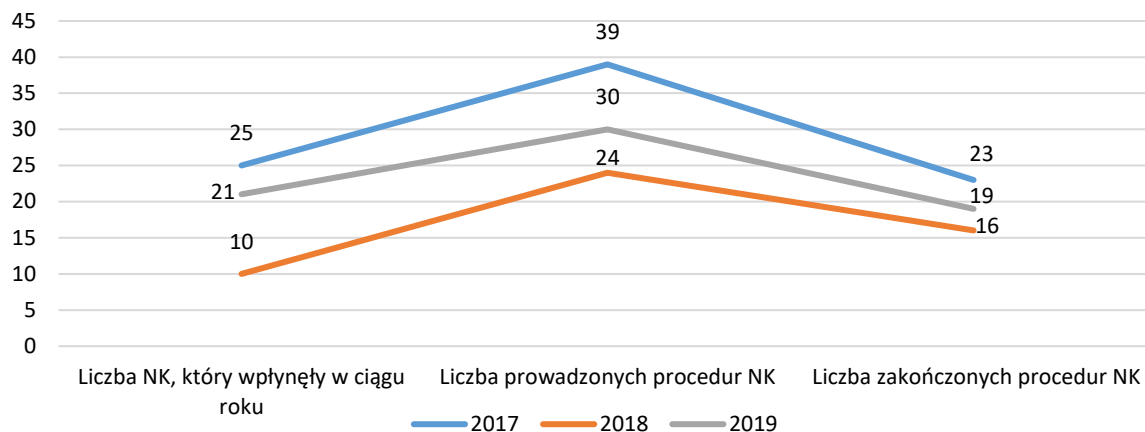
Specyfika przemocy w rodzinie powoduje trudności z jej zauważeniem i rozpoznaniem. Może trwać wiele lat, dopóki poważnie nie zagrozi zdrowiu lub życiu członków rodziny bądź osoba nią dotknięta odważy się sama przyznać do problemu. Niejednokrotnie jednak przemoc stanowi temat tabu, ofiary nie ujawniają jej ze strachu przed oprawcą, z niedostatecznej świadomości gdzie i jak szukać pomocy oraz z innych powodów, jak chociażby uznanie jej za prywatną sprawę rodziny.

W świetle statystyk pomocy społecznej skala przemocy w rodzinie w Gminie Kozłowo jest dość istotna. W 2019 roku z tego tytułu ze wsparcia korzystało 26 rodzin, w których funkcjonowały 102 osoby, w 2018 roku były to 24 rodziny z 99 osobami, natomiast w 2017 roku – 37 rodzin i 143 osoby. Dane te wskazują na zmniejszenie się, w perspektywie 2017-2019, liczby rodzin otrzymujących wsparcie z tytułu przemocy w rodzinie o 11, a liczby osób w tych rodzinach o 41. Nadal jednak ponad 100 osób w 2019 roku doświadczało przemocy w swoich rodzinach, przy czym warto zauważyć, że były to w dużej mierze rodziny wielodzietne.

Ważne źródło informacji na temat przemocy w rodzinach w Gminie Kozłowo stanowią dane Zespołu Interdyscyplinarnego. W latach 2017-2019 do Zespołu Interdyscyplinarnego corocznie wpływały nowe Niebieskie Karty – najmniej w 2018 roku (10), a najwięcej w 2017 roku (25).

Najwięcej procedur prowadzono w 2017 roku (39), jednak też najwięcej ich wtedy zakończono (23). W analizowanym okresie z powodu ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy zakończono łącznie 58 procedur.

Wykres 8. Wybrane dane dotyczące procedury Niebieskie Karty w Gminie Kozłowo w latach 2017-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH ZESPOŁU INTERDYSCYPLINARNEGO.

Na dane dotyczące procedury Niebieskie Karty należy spojrzeć dwójako. Z jednej strony ukazują one sprawne działanie systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w gminie – poprzez liczbę prowadzonych i kończonych procedur, a z drugiej strony – spadek liczby prowadzonych procedur nie jest jednoznaczny ze zmniejszaniem się skali przemocy w rodzinach zamieszkujących gminę. Również wysokie liczby zakładanych procedur mogą paradoksalnie świadczyć o wzroście świadomości społecznej w obszarze przemocy i motywacji do zgłaszania jej przypadków.

W przypadkach, gdy rodzice nie są w stanie zapewnić swoim dzieciom opieki i wychowania, a tak zdarza się niejednokrotnie w sytuacjach, gdy w rodzinie występuje przemoc bądź uzależnienia, dzieci umieszczane są w systemie pieczy zastępczej. W latach 2017-2019 w pieczy zastępczej było 19 dzieci z Gminy Kozłowo.

Prognoza zmian:

Rodziny zamieszkujące gminę doświadczają problemów opiekuńczo-wychowawczych, w tym związanych z wielodzietnością, a także, w mniejszym stopniu, przemocy ze strony ich członków. Wymagają one wsparcia ze strony pracowników socjalnych, asystenta rodziny, zespołu interdyscyplinarnego, a także szkół i innych instytucji, które w sposób pośredni lub bezpośredni współpracują z rodzinami. Wsparcie ukierunkowane jest na ich usamodzielnianie i wzmocnienie w przezwyciężaniu trudności życiowych własnym staraniem, co pozwala prognozować, że rodziny te będą mogły w przyszłości aktywnie kreować własną rzeczywistość. Prognoza w tym przypadku jest jednak utrudniona, ponieważ nie można jednoznacznie określić, na ile te rodziny będą w stanie przełamać niewydolność opiekuńczo-wychowawczą, głównie z racji dziedziczenia złych nawyków. Negatywne skutki może przynieść również pandemia koronawirusa, która niejako zmusiła mieszkańców do pozostania w domach, do wykonywania pracy zdalnej i bycia ze sobą przez dłuższy czas niż do tej pory. Może to przynieść w niedalekiej perspektywie zwiększenie liczby rozwodów i rozstań, a także konfliktów w środowiskach domowych i nasilenia zjawisk związanych z przemocą. Będzie to wymagało wzmożonej czujności służb społecznych i udzielania wsparcia osobom i rodzinom doświadczającym kryzysów w związku z zaistniałą sytuacją.

3.2. Problemy zdrowotne i niepełnosprawność

W świetle definicji Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) zdrowie jest nie tylko całkowitym brakiem choroby czy niepełnosprawności, ale także stanem pełnego, fizycznego, umysłowego oraz społecznego dobrostanu, tj. dobrego samopoczucia. Stanowi ono jeden z podstawowych czynników, wpływających na jakość życia rodzin i poszczególnych osób. Zachowanie odpowiedniego poziomu zdrowotności społeczeństwa stanowi obecnie poważne wyzwanie, ze względu m.in. na systematycznie *starzenie się społeczeństwa*, zagrożenia środowiskowe, niewłaściwą dietę czy mało aktywny tryb życia itp.

Wśród głównych powodów ubiegania się mieszkańców Gminy Kozłowo o świadczenia z pomocy społecznej są dwa bezpośrednio związane ze zdrowiem. W 2019 roku długotrwałej lub ciężkiej choroby członka rodziny doświadczyło 120 środowisk, w których funkcjonowało 196 osób. Liczba ta w perspektywie lat 2017-2019 pozostawała na zbliżonym poziomie i w 2019 roku zmniejszyła się w porównaniu do 2017 jedynie o 6 rodzin. Długotrwała lub ciężka choroba jest dla tych rodzin jednym z istotniejszych czynników mogących powodować ich ubóstwo i wykluczenie społeczne. Problemy zdrowotne zaburzają bowiem prawidłowe funkcjonowanie osób w wielu aspektach życia, niejednokrotnie przyczyniając się do obniżenia jego jakości i wystąpienia trudnych sytuacji życiowych, takich jak utrata pracy, niemożność podjęcia zatrudnienia, trudności finansowe i zadłużenie, wynikające z wysokich kosztów leczenia przy niskich dochodach lub ich braku, uzależnienia, konflikty w rodzinie, a także inne problemy zdrowotne takie jak np. depresja.

Podobnie może wyglądać w przypadku niepełnosprawności, która w świetle definicji WHO, oznacza „ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu”⁵. W polskim ustawodawstwie, niepełnosprawność została zdefiniowana jako trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy⁶.

Niepełnosprawność może wiązać się z obniżoną sprawnością ruchową, sensoryczną (zmysłową), intelektualną, psychofizyczną, komunikowania się oraz funkcjonowania w społeczeństwie. Jej przyczynami mogą być przewlekłe choroby, wady wrodzone, przebyte urazy i wypadki, a także obniżanie się sprawności fizycznej i umysłowej wraz ze starzeniem się organizmu. Może zatem wystąpić w różnym okresie życia oraz mieć różny stopień. Bardzo ważne w tym kontekście jest jednak wskazanie, iż niepełnosprawność jako efekt upośledzenia czy uszkodzenia funkcjonowania narządu lub organizmu człowieka to tylko jedna strona problemu. Współczesne, tzw. socjopolityczne ujęcie, wskazuje organizację społeczeństwa – nieadekwatną do potrzeb, oczekiwań i możliwości ludzi niepełnosprawnych – jako powód powstawania różnych ograniczeń w ich aktywności. Innymi słowy, w tym ujęciu niepełnosprawność jest bardziej rezultatem istnienia różnych barier oraz niedostosowania stosunków wewnątrz społeczeństwa niż zdeterminowana biologicznie⁷.

Statystyki pomocy społecznej wskazują na to, że niepełnosprawność jest częstym powodem udzielania wsparcia mieszkańcom w całym analizowanym okresie. W 2019 roku wsparcie z tytułu niepełnosprawności otrzymywało 112 rodzin, w których żyły 202 osoby. Liczba rodzin

⁵ Cyt. za <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepelnosprawnosc;3947453.html>

⁶ Art. 2 pkt 10 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

⁷ Por. C. Barnes, G. Mercer, *Niepełnosprawność*, tłum. P. Morawski, Warszawa 2008, s. 18-20.

objętych wsparciem z tego tytułu w latach 2017-2019 zmniejszyła się o 27, nadal jednak pozostaje na dość wysokim poziomie. Nie zmieniła się natomiast liczba osób otrzymujących zasiłek okresowy z tytułu niepełnosprawności, utrzymując się na poziomie 7 osób.

Jak już zostało wcześniej wskazane, w gminie widoczne jest *starzenie się społeczeństwa*. W 2019 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły w nim 16,4%, a ich odsetek w ostatnich latach wzrastał i prawdopodobnie w następnych również będzie się zwiększał. Faktyczna sytuacja życiowa osób starszych jest mocno zróżnicowana, niemniej jednak czynniki takie jak podeszły wiek, osłabiona zdrowotność czy obniżona sprawność organizmu, z którymi wiąże się zwykle jakiś deficyt zdolności wrodzonych lub nabytych, stanowią przyczynek do marginalizacji i izolacji społecznej. Częściowe lub całkowite ograniczenie zdolności danej osoby do samodzielnej egzystencji (w wymiarze indywidualnym i społecznym) stanowi bowiem poważną barierę w wypełnianiu podstawowych ról w środowisku rodzinnym, miejscu zamieszkania czy pracy.

Wśród rodzin objętych w 2019 roku w gminie pomocą społeczną, 6,5% stanowiły rodziny emerytów i rencistów. W 26 takich rodzinach funkcjonowały w tym czasie 53 osoby. Połowa z nich to osoby samotnie gospodarujące (13 rodzin), a na drugim miejscu znalazły się rodziny dwuosobowe (6 rodzin). Wsparciem obejmowano również 4 rodziny trzyosobowe i 3 rodziny o liczbie członków równej cztery lub większej.

Jednym z podstawowych zadań gminy w zakresie wsparcia osób i rodzin, które doświadczają problemu niepełnosprawności oraz ciężkiej i/lub przewlekłej choroby, są usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze. Mogą one zostać przyznane osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi przyznawane są także osobom pozostającym w rodzinach, gdy rodzina nie jest sama w stanie zaspokoić potrzeb w zakresie opieki. W latach 2017-2019 pomoc w formie usług opiekuńczych otrzymywało odpowiednio 17, 11 i 16 mieszkańców gminy. Były to osoby niedołążne, z niepełnosprawnościami i chorujące, w tym obłożnie.

Osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Gmina Kozłowo w tym zakresie współpracuje z DPS-ami w Napiwodzie, Uzdowie, Ukcie, Szczytnie i Grodzicznie. W 2019 roku w DPS przebywało 6 osób, co oznacza zwiększenie ich liczby w całym analizowanym okresie, tj. o 2 osoby w odniesieniu do 2018 roku i o 3 osoby w porównaniu do 2017 roku.

Prognoza zmian:

W przypadku obszaru zdrowia i niepełnosprawności szczególnie ważna jest profilaktyka zdrowotna i promowanie zdrowego, aktywnego stylu życia. Prowadzenie efektywnych działań w tym zakresie może przyczynić się do podniesienia poziomu zdrowotności społeczeństwa, a także zmniejszenia skali potrzebnego wsparcia ze strony gminy, w postaci zasiłków, usług opiekuńczych czy zapewniania miejsc w domach pomocy społecznej. Coraz większego znaczenia nabierają również zmiany klimatyczne, susze czy zanieczyszczenie środowiska, które również wpływają na stan zdrowia mieszkańców. Nie można też pominąć kwestii pandemii koronawirusa, który szczególnie dotknął osób starszych, z chorobami współistniejącymi i osłabioną odpornością. To pokazuje jak ważne jest dbanie o zdrowie i higienę osobistą, zwiększanie wiedzy i świadomości ludzi w kwestiach związanych ze zdrowiem, ale też istotne jest przygotowanie gminy na podobne sytuacje kryzysowe, wymagające wzmożonego rygoru sanitarnego.

3.5. Uzależnienia

W świetle definicji Światowej Organizacji Zdrowia, uzależnienie rozumiane jest jako stan psychiczny i fizyczny, który wynika z interakcji organizmu z substancją psychoaktywną. Charakteryzuje się on zmianami zachowania oraz koniecznością przyjmowania substancji w sposób okresowy bądź ciągły – w celu doświadczenia jej wpływu bądź uniknięcia objawów towarzyszących jej brakowi w organizmie. W kontekście dysfunkcji społecznych uzależnienie należy jednak rozumieć szerzej, tj. jako silną i nabytą potrzebę zażywania substancji psychoaktywnych bądź wykonywania określonych czynności, takich jak np. uprawianie hazardu, oglądanie telewizji, korzystanie z internetu czy robienie zakupów⁸. W obu tych wymiarach uzależnienie może przynieść negatywne konsekwencje – utrudnia bowiem prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne. Niejednokrotnie prowadzi nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

Na podstawie dostępnych danych nie jest możliwe określenie skali uzależnień. Przyczyny są różne – osoby uzależnione i ich rodziny mogą nie zdawać sobie sprawy z problemu, mogą również chcieć go ukrywać albo próbować zwalczyć we własnym gronie. Z tego względu analiza problemu wymaga korzystania z fragmentarycznych danych pochodzących z różnych źródeł, a także uzupełniania ich danymi z badań społecznych.

W świetle statystyk GOPS w Kozłowie alkoholizm i narkomania nie występują jako tytuły udzielania świadczeń. Nie oznacza to jednak, że problem nie istnieje, o czym świadczą dane Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W 2019 roku do GKRPA wpłynęło 17 zgłoszeń o podjęcie działań w celu zdiagnozowania uzależnienia i podjęcia leczenia. Komisja w 19 przypadkach (9 wniosków z 2018 roku i 10 wniosków z 2019 roku) wystąpiła o sądowe orzeczenie o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu, zobowiązania poddania się leczeniu odwykowemu. W 2018 liczba zgłoszeń wyniosła 15, a w 10 przypadkach Komisja wystąpiła o sądowe orzeczenie o zastosowaniu zobowiązania poddania się leczeniu odwykowemu. W 2017 roku natomiast zgłoszeń było 21, a działania w kierunku zobowiązania do podjęcia się leczenia podjęto w 17 przypadkach.

Ciekawych wniosków dotyczących problemu uzależnień dostarczają badania społeczne, przeprowadzone wśród mieszkańców w 2018 roku na próbie 164 dorosłych osób oraz 149 młodzieży do 16 roku życia. Z raportu „Diagnoza problemu uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych w Gminie Kozłowo” wynika m.in., że:

- dorośli mieszkańcy posiadają ogólną wiedzę na temat uzależnień, utożsamiając je głównie ze stanem chorobowym oraz utratą kontroli nad własnym życiem;
- opinie dorosłych i młodzieży w dużej mierze są łagodniejsze dla substancji, które są im znane z codziennego funkcjonowania, tj. alkoholu i papierosów. Uznają je za mniej szkodliwe niż narkotyki bądź dopalacze, co pozwala wnioskować, że lepiej je znają, częściej spożywają, a także widząc ich dostępność w otoczeniu – bagatelizują zagrożenie uzależnieniem;
- według dorosłych respondentów główną przyczyną sięgania po substancje psychoaktywne są problemy osobiste, młodzież natomiast częściej wskazuje na potrzeby związane z funkcjonowaniem w grupie rówieśniczej;

⁸Zob. *Współczesne teorie i praktyka profilaktyki uzależnień chemicznych i niechemicznych*, red. M. Jędrzejko, Warszawa 2009, s. 40; <http://www.kbpn.gov.pl/porta1?id=112184>.

- doświadczenia osobiste zarówno dorosłych respondentów, jak i młodzieży koncentrują się przede wszystkim na alkoholu i papierosach, natomiast narkotyki i dopalacze wskazywane są przez nich sporadycznie;
- porównanie wieku pierwszego kontaktu dorosłych i niepełnoletnich respondentów z wybranymi substancjami psychoaktywnymi wskazuje na duże dysproporcje. Dorośli najczęściej deklarują, że pierwszy raz spożywali alkohol i/lub zapalili papierosa w wieku 18 lat lub w okresie do niego zbliżonym. W przypadku młodzieży granica wiekowa obniżyła się do 7 lat w przypadku papierosów i 8 lat w przypadku alkoholu;
- alkohol wydaje się być dość powszechny w życiu dorosłych respondentów – znaczna większość osób spożywała go bowiem w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie;
- prawie jedna czwarta badanej młodzieży przyznała się do upicia przynajmniej raz w życiu, natomiast jedna trzecia do powrotów do domu pod wpływem substancji psychoaktywnych;
- w opinii większości dorosłych respondentów, w tym przedstawicieli służb społecznych, w ciągu ostatnich 10 lat spożycie alkoholu w Gminie Kozłowo wzrosło;
- w świetle opinii młodzieży alkohol i papierosy charakteryzują się dość dużą dostępnością w Gminie Kozłowo – zakup tych substancji uważają za łatwy, w przeciwieństwie do narkotyków i dopalaczy;
- w opinii przedstawicieli służb społecznych po alkohol najczęściej sięgają osoby bezrobotne, młodzież, w tym z rodzin niewydolnych wychowawczo, a także osoby samotne i nieradzące sobie z problemami. Przyjęto się, że są to głównie mężczyźni, jednak coraz częściej problem nadużywania alkoholu dotyczy też kobiet.

Rekomendacje z przeprowadzonych badań wskazują na konieczność podejmowania działań w zakresie edukacji społecznej na temat negatywnych skutków spożywania alkoholu, palenia papierosów, zażywania narkotyków i dopalaczy, realizacji programów edukacyjno-profilaktycznych skierowanych do różnych grup, organizacji różnych form edukacji rodziców, wczesnej diagnozy środowisk rodzinnych pod kątem zagrożenia uzależnieniami, rozwoju poradnictwa specjalistycznego, wsparcia socjalnego oraz pracy terapeutycznej, a także wzmocnienia systemu wsparcia w obszarze uzależnień.

Prognoza zmian:

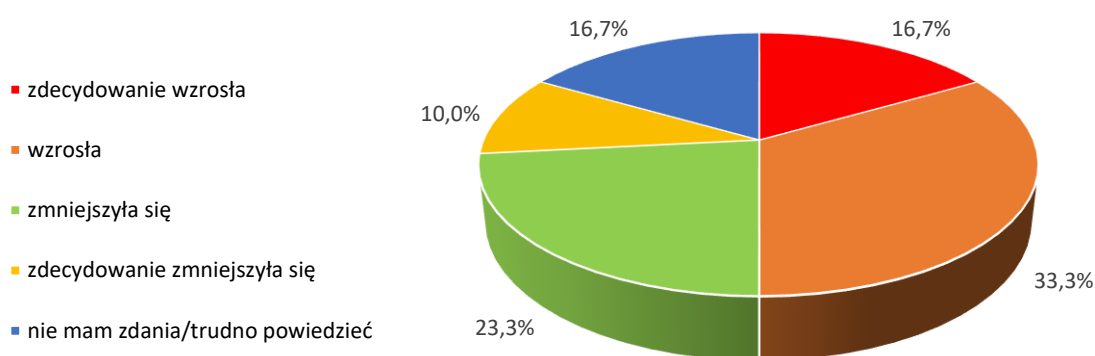
Uzależnienia stanowią poważny problem między innymi dlatego, że ich katalog jest bardzo szeroki, a sam mechanizm powstawania często niezauważalny na początkowych etapach. Szczególnie narażeni na nie są młodzi ludzie, podatni na wpływy środowiska i nie mający oparcia w silnych pozytywnych wzorcach rodzinnych, ale także osoby przeżywające tragedie i problemy osobiste, samotne i doświadczające innych trudności, z którymi nie są w stanie sobie poradzić. Tu również prognoza musi odnieść się do pandemii koronawirusa i możliwego jego wpływu na wzrost skali uzależnień w związku z długotrwałym pozostawaniem w domu, a także potencjalną utratą pracy, pogorszeniem sytuacji finansowej i jakości życia rodzin, a także samotności.

4. Rozwój społeczny gminy w opiniach mieszkańców

Badanie ankietowe wśród mieszkańców Gminy Kozłowo zostało przeprowadzone w maju 2020 r. w formie ankiety on-line. Koncentrowało się ono na zagadnieniach związanych z jakością życia w gminie, a także perspektywami rozwoju społecznego gminy w najbliższych latach. W ankiecie wzięło udział 30 mieszkańców, pełniących różne role społeczne, zawodowe i rodzinne.

W opinii respondentów jakość życia w Gminie Kozłowo w ostatnich pięciu latach raczej się poprawiła. Połowa badanych (50,0%) wskazało, że wzrosła, w tym 16,7% zaznaczyła, że odczuwa „zdecydowany” wzrost. Według 33,3% osób jakość życia zmniejszyła się, przy czym 10% twierdzi, że w sposób „zdecydowany”. Zdania nie wyraziło 16,7% badanych.

Wykres 9. Jak Pani/Pana zdaniem zmieniła się w ostatnich pięciu latach jakość życia w Gminie Kozłowo?

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE

Wśród osób i grup, które wymagają największego wsparcia z uwagi na doświadczane problemy i bariery, respondenci najczęściej wskazywali na:

- osoby z niepełnosprawnościami i chorujące, w tym psychicznie (17 wskazań; 56,7% badanych),
- osoby starsze – 12 wskazań (40,0%),
- dzieci i młodzież – 11 wskazań (36,7%),
- osoby i rodziny dotknięte problemem uzależnienia – 10 wskazań (33,3%),
- osoby i rodziny dotknięte problemem przemocy – 8 wskazań (26,7%),
- osoby i rodziny dotknięte bezrobociem – 6 wskazań (20,0%).

W dalszej kolejności znalazły się również osoby i rodziny ubogie, samotni rodzice oraz rodziny wielodzietne, jednak liczba wskazań dla każdej z tych grup nie przekraczała pięciu.

Respondenci zostali poproszeni o określenie, jakie widzą mocne i słabe strony gminy oraz jakie szanse i zagrożenia mogą mieć wpływ na jej funkcjonowanie w najbliższych latach. Wśród mocnych stron wskazywali przede wszystkim na: dogodne położenie gminy, dostępność komunikacyjną dróg krajowych i wojewódzkich, funkcjonowanie i rozwój świetlic wiejskich, dobrze rozwiniętą bazę sportowo-rekreacyjną, zorganizowany system zbiórki i wywozu komunalnych odpadów, a także walory turystyczne i krajobrazowe w postaci lasów, jezior i czystego powietrza. Słabe strony to, w opinii badanych, głównie niedostatki komunikacji publicznej, niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych, niewystarczający dostęp do służby zdrowia, kultury i internetu, zbyt niskie środki w ramach funduszu sołeckiego oraz zbyt mało miejsc do spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież.

Według respondentów badania, szansą dla gminy w najbliższych latach mogą być duże inwestycje, szczególnie tworzące nowe miejsca pracy, rozwój turystyki i działalności gospodarczej mieszkańców, a także inicjatywy integrujące lokalną społeczność. Wyzwanie dla władz może natomiast stanowić zwiększenie dochodów gminy, rozwój sieci wodociągów i kanalizacji, doposażenie szkół, aktywizacja seniorów, zaangażowanie młodzieży w sprawy gminy, a także pozyskiwanie nowych miejsc pracy dla mieszkańców.

Przeprowadzone badanie ankietowe wskazuje na zróżnicowanie opinii mieszkańców, jednak są pewne wnioski, które można na ich podstawie wyciągnąć. Kreując rozwój społeczny gminy trzeba przykładać dużą wagę do zapewnienia infrastruktury adekwatnej do potrzeb mieszkańców, tj. odpowiednio wyposażonych świetlic i miejsc spotkań, sieci wodociągów i kanalizacji, dróg i ścieżek rowerowych, obiektów rekreacyjnych i sportowych. Są to działania, które wpisują się bardziej w strategię rozwoju gminy niż w strategię rozwiązywania problemów społecznych, niemniej jednak stanowią podstawę, by realizować działania w ramach tej drugiej. Ważne jest także zapewnienie warunków aktywności i rozwoju lokalnych społeczności, a także poszczególnych grup, takich jak dzieci i młodzież, osoby starsze czy osoby z niepełnosprawnościami. Niejako równolegle powinno być realizowane wsparcie dla osób i rodzin, które znajdują się w trudnej sytuacji i nie są w stanie własnym staraniem jej przezwyciężyć. Wszystkie te działania muszą być ze sobą kompatybilne i służyć rozwojowi społecznemu gminy i poprawie jakości życia jej mieszkańców.

5. Zasoby instytucjonalne i organizacyjne lokalnej polityki społecznej

Lokalna polityka społeczna ukierunkowana na warunki i jakość życia mieszkańców danej wspólnoty obejmuje przede wszystkim sprawy bytowe i zaspokojenie potrzeb socjalnych, jednak jako fundamentalne podejmuje również problemy związane z aktywnością zawodową, zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych, prawo do ochrony zdrowia, prawa osób i rodzin do pomocy i wsparcia, prawo do edukacji i kształcenia zawodowego, a także do edukacji w kontekście polepszania szans na przyszłość i poszerzenia wiedzy i świadomości społeczeństwa⁹. Zasadniczą rolę pełni tu gmina, do zadań której, w świetle art. 7 ustawy o samorządzie gminnym, należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, m.in. w zakresie ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, kultury fizycznej i rekreacji, porządku publicznego, polityki prorodzinnej, wspierania i upowszechniania idei samorządowej oraz wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej.

Zadania Gminy Kozłowo w zakresie pomocy społecznej wykonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kozłowie, powołany Uchwałą Rady Gminy w Kozłowie z dnia 2 października 1992 roku. Do obszarów działania GOPS należą jednak również zadania w zakresie m.in. dodatków mieszkaniowych, świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego, zasiłków dla opiekunów, świadczenia wychowawczego, Karty Dużej Rodziny, dodatku energetycznego, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wsparcia rodziny, Programu „Dobry Start”, Programu „Posiłek w szkole i w domu”, prowadzenia Klubu Integracji Społecznej, organizacji prac społecznie użytecznych, funkcjonowania Zespołu Interdyscyplinarnego, a także innych zadań na podstawie uchwał rady gminy, zawartych umów i porozumień.

W zakresie wsparcia osób starszych w 2019 roku powstał Klub Seniora w Szkotowie, natomiast w 2020 roku działalność rozpoczął Klub Seniora w Kozłowie, na które władze gminy pozyskały środki z Programu Senior+. W zajęciach Klubów uczestniczy po 12 osób. Do 2019 roku gmina pozyskiwała również środki finansowe z budżetu Wojewody Warmińsko-Mazurskiego na prowadzenie Środowiskowego Domu Samopomocy w Sarnowie, natomiast w dniu 12 lutego 2020 roku Rada Gminy podjęła uchwałę o utworzenie ŚDS-u w Kozłowie jako samodzielnej jednostki organizacyjnej Gminy Kozłowo służącej realizacji zadań zleconych obejmujących prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Pomoc i wsparcie mieszkańcom gminy w zakresie uzależnień i przemocy w rodzinie zapewniają przede wszystkim Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Do zadań GKRPA należy m.in. podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego; przeprowadzanie rozmów motywacyjno-interwencyjnych z osobami mającymi problem z nadużywaniem alkoholu oraz członkami ich rodzin; współdziałanie z organizacjami pozarządowymi i społecznymi w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi; a także opiniowanie wniosków o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych.

Zespół Interdyscyplinarny realizuje zadania gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W jego skład wchodzi osoby z różnych grup zawodowych, reprezentujące instytucje publiczne odpowiedzialne za działania w tym obszarze. Zespół integruje i koordynuje działania różnych podmiotów i specjalistów, w szczególności poprzez

⁹ E. Kulesza, *Lokalna polityka społeczna*, Warszawa 2013, s. 12.

diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie, podejmowanie działań w środowisku nim zagrożonym bądź dotkniętym, rozpowszechnianie informacji o możliwych formach pomocy oraz inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie. Bardzo ważne są także działania profilaktyczne oraz edukacja społeczna.

Zadania służące zaspokajaniu zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji publicznej, Gmina Kozłowo realizuje poprzez placówki oświatowe, tj. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Kozłowie, Zespół Szkół w Rogożu, Zespół Szkół w Szkotowie oraz Szkołę Podstawową w Zaborowie. Wszystkie placówki, poprzez programy, projekty i inne przedsięwzięcia, realizują również zadania w dziedzinie profilaktyki uzależnień, bezpieczeństwa publicznego, promocji zdrowia, kultury i dziedzictwa narodowego, a także kultury fizycznej.

W obszarze kultury, Gmina Kozłowo realizuje zadania poprzez dwie samorządowe instytucje kultury, tj. Gminne Centrum Kultury i Sportu oraz Gminną Bibliotekę Publiczną w Kozłowie. Celem działalności GCKiS jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspakajającej potrzeby kulturalne mieszkańców Gminy Kozłowo oraz upowszechnianie i promocji kultury lokalnej w kraju i za granicą. GBP służy natomiast zaspokajaniu potrzeb czytelniczych, edukacyjnych, informacyjnych i kulturalnych społeczeństwa, uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury, a także organizuje i zapewnia dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej i światowej.

W obszarze ochrony zdrowia mieszkańcy gminy obejmowani są podstawową opieką medyczną w Ośrodkach Świadczeń Medycznych w Kozłowie i Szkotowie. W Kozłowie funkcjonuje ponadto Gabinet Rehabilitacji. Należy jednak nadmienić, że część mieszkańców korzysta z opieki zdrowotnej w przychodniach w Nidzicy i Działdowie.

Zasoby lokalnej polityki społecznej stanowią również instytucje funkcjonujące na szczeblu powiatu, takie jak Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Nidzicy, Powiatowy Ośrodek Rozwoju Edukacji w Nidzicy, Powiatowy Urząd Pracy w Nidzicy, Centrum Kształcenia Zawodowego, Zespół Szkół Ogólnokształcących w Nidzicy, Zespół Szkół Rolniczych i Ogólnokształcących w Jagarzewie, Zespół Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących w Nidzicy, Komenda Powiatowa Policji w Nidzicy, Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej w Nidzicy, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna oraz Zespół Opieki Zdrowotnej w Nidzicy. Zapewniają one dostępność usług społecznych w obszarach pomocy społecznej, edukacji, bezpieczeństwa publicznego i ochrony zdrowia dla mieszkańców powiatu nidzickiego.

Z punktu widzenia lokalnej polityki społecznej istotna jest również aktywność społeczna i współpraca gminy z organizacjami pozarządowymi. W świetle danych Krajowego Rejestru Sądowego na terenie Gminy Kozłowo swoją siedzibę ma 16 organizacji, w tym 7 ochotniczych straży pożarnych, które mogą podejmować działania służące aktywizacji społeczności lokalnej, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, profilaktyki uzależnień, bezpieczeństwa publicznego i inne w zależności od lokalnych potrzeb. Należy również zwrócić uwagę na współpracę z organizacjami pozarządowymi, które nie mają siedziby na terenie gminy, jednak obejmują ją swoim działaniem. Przykład może tu stanowić zlecenie realizacji usług opiekuńczych Polskiemu Czerwonemu Krzyżowi Oddział w Olsztynie oraz zapewnienia schronienia osobom bezdomnym poprzez zlecenie dla Stowarzyszenia „Pomocni Ludziom – Rucewo” im. Zenona Noconia, które prowadzi schronisko.

W Gminie Kozłowo z powodzeniem funkcjonuje fundusz sołecki, czyli wyodrębnione w budżecie gminy pieniądze zagwarantowane dla sołectw na wykonanie przedsięwzięć służących poprawie warunków życia. Fundusz sołecki można określić również mianem budżetu

partycypacyjnego, ponieważ o przeznaczeniu środków przyznanych sołectwu decydują jego mieszkańcy. Sołectwa Gminy Kozłowo co roku składają wnioski do funduszu sołeckiego, w ramach którego finansowane są przedsięwzięcia takie jak: doposażenia i remonty placów zabaw, wykaszanie terenów, remonty i wyposażenia świetlic wiejskich, remonty dróg, a także festyny i turnieje rodzinne, turnieje sportowe, Dzień Dziecka, konkursy dla mieszkańców, dożynki, zajęcia edukacyjne, wyjazdy na basen i in. W 2019 roku w ramach funduszu sołeckiego wydatkowano kwotę 514.005,81 zł, natomiast w 2018 roku 477 303,35 zł, co stanowiło odpowiednio 1,7% i 1,6% ogółu wydatków Gminy Kozłowo.

6. Cele i kierunki działań

Sformułowane niżej cele i kierunki działań przewidziane do realizacji w ramach *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w Gminie Kozłowo na lata 2021-2027* stanowią odpowiedź na zdiagnozowane bariery i wyzwania lokalnej polityki społecznej, zarówno istniejące obecnie, jak i prognozowane w najbliższych latach, w szczególności w zakresie sytuacji demograficznej oraz socjalnej. Część wdrożeniowa dokumentu nawiązuje ponadto do aktualnych uwarunkowań strategicznych i programowych, a także koncepcji i postulatów stanowiących wyniki badań naukowych oraz tzw. *dobrych praktyk* upowszechnianych przez podmioty polityki społecznej.

Cel główny Strategii brzmi:

Zwiększenie potencjału osób i rodzin zamieszkujących Gminę Kozłowo oraz dostępności usług społecznych w gminie, służące poprawie jakości życia jej mieszkańców.

Cel ten wymaga podejścia zintegrowanego, które łączy kompetencje oraz zadania samorządu gminy, jego jednostek organizacyjnych i innych instytucji publicznych, a także firm i podmiotów pozarządowych działających zwłaszcza w sferze pomocy społecznej, rynku pracy, zdrowia, mieszkalnictwa, kultury, edukacji, sportu oraz rekreacji. Programy i projekty realizowane w ramach Strategii powinny kreować lokalne warunki sprzyjające oddolnej aktywności i integracji, w sposób uwzględniający potrzeby i oczekiwania poszczególnych grup, wymogi ochrony środowiska oraz istniejące możliwości prawne, organizacyjne i finansowe.

Cel główny Strategii zostanie osiągnięty dzięki realizacji celów strategicznych i operacyjnych przypisanych do określonych obszarów interwencji. Są to następujące:

- 1) Kompetencje sprzyjające zaradności i aktywności mieszkańców oraz ich rodzin.
- 2) Wsparcie osób, rodzin i grup społecznych doświadczających problemów i trudności życiowych.
- 3) Oddolna aktywność oraz partycypacja mieszkańców w sprawach publicznych.

Wskazane, w ramach poszczególnych obszarów interwencji, działania wyznaczają kluczowe, niezbędne kierunki zaangażowania władz samorządu, jednostek organizacyjnych gminy oraz partnerów lokalnych. Nie stanowią one jednak katalogu zamkniętego, co oznacza, że na uwagę zasługuje każdy projekt, program czy inicjatywa, które będą wpisywać się w realizację celów Strategii.

Obszar 1. Kompetencje sprzyjające zaradności i aktywności mieszkańców oraz ich rodzin.

Zaradność jest definiowana jako umiejętność radzenia sobie w różnych sytuacjach, a wśród jej synonimów można wskazać operatywność, pomysłowość, samodzielność, zapobiegliwość. Stanowi kompetencję budowaną poprzez m.in. zdobyte doświadczenia i wiedzę, postawę, przekonania, poczucie własnej wartości oraz optymizm i na takich podstawach sprzyja skutecznej realizacji celów oraz optymalnemu funkcjonowaniu osób. Zaradność życiowa znajduje odzwierciedlenie w jakości życia codziennego mieszkańców, może wpływać na wypełnianie funkcji rodzin oraz rozwój dzieci i młodzieży. Jednym z jej przejawów jest aktywność zawodowa i związana z nią przedsiębiorczość, czyli postawy o pozytywnym zabarwieniu, charakteryzujące się zaangażowaniem, kreatywnością, rozwojem i umiejętnością wykorzystywania szans.

Cel strategiczny 1.

Wspieranie mieszkańców w zakresie zwiększenia kompetencji, służących prawidłowemu i efektywnemu wypełnianiu ról rodzinnych, społecznych i zawodowych.

Okres realizacji: 2021-2027

Cele szczegółowe:

1.1.	Rozwijanie wiedzy, umiejętności i postaw mieszkańców sprzyjających aktywności, samodzielności i zaradności życiowej.
1.2	Zwiększenie kompetencji rodziców i opiekunów w zakresie opieki i wychowania.
1.3.	Kreowanie warunków efektywnej aktywizacji zawodowej mieszkańców, w tym osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.
1.4.	Zapewnienie warunków wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży.
1.5.	Zwiększenie świadomości i wrażliwości społeczeństwa w różnych obszarach życia, w tym w zakresie dysfunkcji społecznych.

Kierunki działań:

- 1) Działania i inicjatywy edukacyjne (np. kursy, szkolenia, warsztaty) w zakresie m.in. skutecznego działania, automotywacji, kreatywnego rozwiązywania problemów, prowadzenia gospodarstwa domowego, planowania i racjonalizacji wydatków.
- 2) Organizacja warsztatów kompetencji rodzicielskich i spotkań ze specjalistami oraz innych form edukacji, dotyczących w szczególności rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych, świadomego rodzicielstwa, rozpoznawania, kontrolowania i wyrażania uczuć własnych oraz uczuć dzieci, umiejętnego stosowania nagród i kar itp.
- 3) Współpraca z PUP w zakresie programów umożliwiających mieszkańcom zdobycie nowych lub aktualizację posiadanych kwalifikacji zawodowych oraz nabywanie doświadczenia w pracy poprzez szkolenia i kursy zawodowe, staże, przygotowanie zawodowe dorosłych, prace społecznie użyteczne i roboty publiczne.
- 4) Rozwój usług opieki nad dziećmi do 6 roku życia w różnych formach (np. żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie, przedszkola i punkty przedszkolne), jako instrumentu ułatwiającego godzenie obowiązków zawodowych z pełnieniem ról rodzinnych.
- 5) Upowszechnianie wolontariatu jako etapu przygotowującego do podjęcia zatrudnienia, a także przestrzeni rozwoju osobistego i realizacji swoich pasji.
- 6) Realizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych (np. kółek, konkursów, turniejów sportowych, wycieczek i obozów edukacyjnych) doskonalących wiedzę i umiejętności oraz rozwijających pasje i zainteresowania dzieci i młodzieży.
- 7) Inicjowanie i zachęcanie mieszkańców do udziału w programach edukacyjnych m.in. w zakresie ochrony środowiska, zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, wiedzy ekonomicznej, prawnej i obywatelskiej.

Obszar 2. Wsparcie osób, rodzin i grup społecznych doświadczających problemów i trudności życiowych.

Istotą niniejszego obszaru jest istota pomocy społecznej jako instytucji polityki społecznej państwa, która wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w warunkach odpowiadających godności

człowieka. Jej głównym celem jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia oraz doprowadzenie ich do życiowej samodzielności i integracji ze środowiskiem. Wsparcie powinno być dostępne dla każdego, kto go potrzebuje i nie jest w stanie sam poradzić sobie z zaistniałym problemem. Szczególną uwagę należy w tym zakresie zwrócić na rodziny z dziećmi, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnością, osoby zagrożone ubóstwem, osoby doświadczające problemów mieszkaniowych i innych trudności.

Cel strategiczny 2.

Zapewnienie mieszkańcom i ich rodzinom pomocy i wsparcia w rozwiązywaniu problemów oraz przezwyciężaniu trudnych sytuacji.

Okres realizacji: 2021-2027

Cele szczegółowe:

2.1.	Umożliwienie najbardziej potrzebującym osobom i rodzinom dostępu do podstawowych dóbr i zasobów.
2.2	Zapewnienie możliwie szerokiego dostępu do usług wsparcia dla osób i rodzin, zwłaszcza doświadczających dysfunkcji bądź nimi zagrożonych.
2.3.	Zwiększenie aktywności osób starszych, niepełnosprawnych i przewlekłe chorych w różnych sferach życia.
2.4.	Zapewnienie dostępu osób o ograniczonej samodzielności do różnych form opieki i wsparcia.

Kierunki działań:

- 1) Wspieranie mieszkańców gminy przez pracowników socjalnych oraz asystenta rodziny w zakresie rozwiązywania problemów socjalno-bytowych, a także nabywania umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego.
- 2) Udzielanie wsparcia finansowego oraz świadczeń w naturze rodzinom i osobom znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, w szczególności osobom i rodzinom niezaradnym życiowo z powodu niepełnosprawności fizycznej i/lub intelektualnej, a także rodzinom dotkniętym zdarzeniami losowymi, klęskami żywiołowymi lub ekologicznymi.
- 3) Organizowanie zbiorów żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących, w szczególności rodzin wielodzietnych i niepełnych.
- 4) Udzielanie schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania osobom lub rodzinom tego pozbawionym.
- 5) Zapewnienie wsparcia w postaci pracy socjalnej i asystentury rodzinom doświadczającym trudności w wypełnianiu podstawowych funkcji, zwłaszcza wielodzietnym, niepełnym oraz zagrożonym odebraniem dzieci i umieszczeniem w pieczy zastępczej.
- 6) Rozwój oferty specjalistycznego poradnictwa rodzinnego obejmującego w szczególności relacje rodzinne, komunikację wewnątrzrodzinną, role w rodzinie, wartości rodziny i jej członków, w tym m.in. poradnictwa psychologicznego, prawnego, logopedycznego, socjalnego.
- 7) Upowszechnianie informacji na temat możliwości uzyskania pomocy przez osoby uzależnione i ich rodziny, a także przez sprawców i ofiary przemocy w rodzinie,

za pośrednictwem np. mediów, materiałów drukowanych czy spotkań mieszkańców ze specjalistami.

- 8) Stosowanie procedury „Niebieskiej Karty” jako ważnego elementu profesjonalnego systemu przeciwdziałania przemocy w środowisku lokalnym
- 9) Rozszerzanie oferty zajęć edukacyjnych, rekreacyjnych, ruchowych i innych, w ramach klubów seniora w Szkotowie i Kozłowie, a także działania na rzecz tworzenia nowych klubów, w tym poprzez współpracę z lokalnymi społecznościami.
- 10) Inicjowanie oraz realizacja przedsięwzięć integracji międzypokoleniowej oraz upowszechniających wolontariat, w tym w szczególności na rzecz osób starszych, chorujących i z niepełnosprawnościami.
- 11) Likwidacja barier architektonicznych, komunikacyjnych oraz transportowych utrudniających osobom niepełnosprawnym poruszanie się w przestrzeni publicznej oraz w miejscu zamieszkania.
- 12) Organizacja wysokiej jakości usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych oraz wsparcia asystenckiego, umożliwiających dłuższe pozostanie w lokalnym środowisku osobom o ograniczonej sprawności.
- 13) Rozwój instytucjonalnych form opieki i wsparcia dla osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących, zapewniających pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, a także stymulujących intelektualną, psychiczną i fizyczną sprawność.

Obszar 3. Oddolna aktywność oraz partycypacja mieszkańców w sprawach publicznych

Społeczność lokalną można scharakteryzować przez trzy główne jej wymiary: 1) terytorialny, wyrażający się w położeniu geograficznym; 2) społeczny, na który składają się więzi pomiędzy członkami społeczności oraz 3) psychiczny, obejmujący przede wszystkim tożsamość mieszkańców. Jest to przestrzeń aktywności ludzi, dzięki której mogą rozwijać się, a jednocześnie mieć udział w kształtowaniu jakości życia innych mieszkańców, a nawet uczestniczyć w przeciwdziałaniu i rozwiązywaniu problemów społecznych. Z tego względu istotne jest wsparcie mieszkańców w kreowaniu oddolnej aktywności, a także stworzenie warunków do tego, by potrafili i mogli aktywnie uczestniczyć w sprawach ważnych dla wspólnoty.

Cel strategiczny 3.

Kreowanie warunków rozwoju oddolnej aktywności i partycypacji mieszkańców w sprawach publicznych.

Okres realizacji: 2021-2027

Cele szczegółowe:

3.1.	Wzrost zaangażowania mieszkańców w działania na rzecz dobra wspólnego.
3.2	Wzbogacenie oferty usług i aktywności w środowiskach lokalnych.
3.3.	Integracja ze społecznością lokalną w szczególności osób starszych, chorujących i z niepełnosprawnościami.
3.4.	Wzrost poziomu partycypacji mieszkańców w sprawach publicznych.

Kierunki działań:

- 1) Współpraca merytoryczna i finansowa z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie służąca poprawie dostępności usług społecznych oraz zaangażowaniu obywateli w rozwój lokalny.
- 2) Modernizacja i doposażenie świetlic, a także zatrudnienie osób prowadzących zajęcia (opiekunów, animatorów kultury) w celu lepszego wykorzystania zasobów gminy dla potrzeb rozwoju dzieci i młodzieży.
- 3) Wsparcie mieszkańców w samoorganizacji i rozwoju działalności grup nieformalnych oraz organizacji pozarządowych służących dobru wspólnemu i rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych.
- 4) Współpraca ze społecznościami lokalnymi w zakresie wsparcia organizowanych lokalnie wydarzeń, w tym kultywujących tradycję oraz obchodów świąt i rocznic.
- 5) Upowszechnianie informacji o działaniach i zamierzeniach samorządu gminy i organizacji współpracujących, w tym o ważnych dla społeczności wydarzeniach, m.in. poprzez stronę internetową i biuletyn gminny.
- 6) Realizacja wydarzeń służących integracji oraz przełamywaniu stereotypów dotyczących osób starszych, chorych i niepełnosprawnych wśród społeczeństwa, służących kształtowaniu odpowiednich zachowań i stylu życia, jak również sprzyjających postawom zrozumienia, akceptacji i solidarności.
- 7) Wykorzystywanie różnorodnych form konsultacji społecznych z mieszkańcami (spotkania otwarte, debaty, warsztaty obywatelskie, badania ankietowe) przy podejmowaniu przez władze gminy decyzji w sprawach ważnych dla społeczności, w sposób stwarzający warunki do powszechnego w nich uczestnictwa osób fizycznych, organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw społecznych.
- 8) Animowanie i włączanie mieszkańców do debaty oraz realizacji inicjatyw w zakresie adaptacji do zmian klimatu, gospodarki obiegu zamkniętego, profilaktyki zdrowotnej i in.

Efektywna realizacja wskazanych wyżej obszarów interwencji wymaga, aby równoległe z nimi prowadzone były działania służące wzmocnieniu i zwiększaniu skuteczności gminnego systemu wsparcia. Chodzi tu z jednej strony o rozwój bazy instytucjonalnej i zasobów, jakimi gmina dysponuje, a z drugiej – o doskonalenie mechanizmów współpracy i komunikacji oraz zwiększanie potencjału osób. Z tego względu rekomendowane jest realizowanie służących temu działań, w szczególności w zakresie:

- ✓ stałego zwiększania kompetencji pracowników i osób zaangażowanych w realizację Strategii, poprzez systematyczny udział w szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji;
- ✓ wspierania kadry specjalistów zajmujących się m.in. uzależnieniami, przemocą w rodzinie oraz interwencją kryzysową w postaci superwizji i pomocy psychologicznej;
- ✓ wzmocnienia współpracy i komunikacji międzyinstytucjonalnej w obszarach objętych Strategią, służącej szybkiej diagnozie oraz przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, a także zmniejszaniu skali ich występowania;

- ✓ ukierunkowania na nowe, innowacyjne rozwiązania w zakresie objętym Strategią, służące większej otwartości i elastyczności działania, a także zwiększeniu skuteczności oddziaływań;
- ✓ umiejętności zarządzania w sytuacjach kryzysowych, w szczególności rozpoznawania i diagnozowania sytuacji, podjęcia skutecznych działań zaradczych oraz przewidywania skutków i przeciwdziałaniu im;
- ✓ rozwoju współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi poprzez m.in. włączanie ich przedstawicieli do zespołów opiniodawczych, doradczych i konsultacyjnych, zlecanie realizacji zadań publicznych, umożliwianie szerszego udziału w kreowaniu polityk publicznych itd.;
- ✓ tworzenia partnerstw lokalnych oraz platform współpracy i wymiany informacji w obszarach strategicznych dla rozwoju społecznego, w tym m.in. wsparcia rodzin, przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, rozwoju dzieci i młodzieży, z udziałem instytucji oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w danym obszarze;
- ✓ podejmowania wspólnych działań rzeczniczych i lobbystycznych na rzecz rozwiązań, które nie leżą w gestii gminy, a mogą w istotny sposób przyczynić się do rozwiązania istniejących problemów oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

Powyższe działania dotyczą każdego z przyjętych obszarów priorytetowych. Powinny stanowić wytyczną współpracy pomiędzy instytucjami gminy oraz organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz jej mieszkańców.

7. Zarządzanie realizacją Strategii

7.1. Ramy formalno-organizacyjne

W świetle ustawy o pomocy społecznej, do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy nie tylko opracowanie strategii rozwiązywania problemów społecznych, ale również jej późniejsza realizacja. Znaczna część kierunków działań zaplanowanych w Strategii mieści się w zadaniach jednostek organizacyjnych Gminy Kozłowo, Powiatu Nidzickiego, organizacji pozarządowych i innych podmiotów, które są już skutecznie wdrażane. Jest tu jednak także sfera nowych pomysłów i rozwiązań, stanowiących odpowiedź na nasilające się problemy oraz nie zaspokojone w dostatecznym stopniu potrzeby mieszkańców.

Zasadniczą rolę w zakresie planowania oraz podejmowania decyzji strategicznych będą odgrywały władze Gminy Kozłowo – Wójt oraz Rada Gminy, natomiast instytucją koordynującą działania związane z wdrażaniem Strategii będzie Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kozłowie. Do zadań GOPS będą należały w szczególności:

- czynności operacyjne – ustalanie z interesariuszami bieżących potrzeb, podziału zadań i odpowiedzialności, a także uszczegóławianie zapisów strategii w postaci rocznych lub kilkuletnich programów wpisujących się w sferę pomocy i integracji społecznej;
- czynności monitorujące – regularny monitoring poziomu osiągnięcia celów i rezultatów oraz zakresu zrealizowanych działań;
- czynności informacyjno-konsultacyjne – przekazywanie władzom gminy, lokalnym partnerom i instytucjom współpracującym oraz mieszkańcom informacji na temat stanu wdrożenia Strategii, a także pozyskiwanie informacji zwrotnej w tym zakresie;
- czynności wnioskodawcze – przedkładanie władzom gminy oraz lokalnym partnerom stosownych wniosków oraz rekomendacji dotyczących decyzji i działań korygujących wdrażanie Strategii oraz aktualizacji dokumentu.

Zarządzanie realizacją Strategii powinno być systemowe, elastyczne i otwarte na zmieniające się uwarunkowania, ponieważ Strategia jest planem dostosowanym do dynamicznych czynników zewnętrznych i wewnętrznych, jednak w taki sposób, aby tam gdzie to możliwe, kształtować rzeczywistość społeczną w oparciu o wizję pożądanych zmian. Z uwagi na długi, siedmioletni okres realizacji Strategii, a także dynamikę sytuacji społecznej należy na bieżąco analizować potrzebę jej aktualizacji, wynikającej z okoliczności lub faktów, których istnienia bądź wpływu nie można było przewidzieć na etapie tworzenia dokumentu, bądź pojawiły się one w trakcie wdrażania. Dokument może zostać zaktualizowany również w przypadku istotnych zmian w przepisach prawa odnoszących się do polityki społecznej.

Zaleca się, aby w przypadku zaistnienia przesłanek aktualizacji Strategii, dokonać jej przeglądu i weryfikacji zapisów, zarówno w obszarze diagnostycznym, jak i wdrożeniowym, ze szczególnym uwzględnieniem adekwatności działań i wskaźników ich realizacji. Za przeprowadzenie aktualizacji Strategii odpowiedzialny jest GOPS w Kozłowie, jednak może ona nastąpić także na wniosek innego podmiotu, uczestniczącego we wdrażaniu. Może ona zostać przeprowadzona nie częściej niż raz do roku, w trybie przewidzianym dla jej uchwalenia.

7.2. Monitoring realizacji Strategii

Monitoring jest jednym z elementów zarządzania realizacją Strategii. Z definicji oznacza on regularne pomiary ilościowe i jakościowe bądź obserwacje zjawiska, prowadzone przez określony czas. W przypadku Strategii pozwala uchwycić różnice pomiędzy założeniami planu

a ich faktycznym wykonaniem, w dwóch zasadniczych obszarach, tj. w obszarze merytorycznym – dotyczącym postępu realizacji działań pod względem osiągniętych efektów oraz terminowości wykonania; oraz w obszarze finansowym – obejmującym zarządzanie środkami, zwłaszcza pod kątem efektywności wydatków.

Monitoring jest podstawą sprawozdawczości, zarządzania zmianą oraz ewaluacji. Dane zebrane w jego trakcie są analizowane, a następnie opracowywane w formie sprawozdań przeznaczonych zarówno na potrzeby wewnętrzne, jak i raportów prezentowanych opinii publicznej. Wypracowane wnioski i rekomendacje wspomagają proces decyzyjny oraz zarządzanie informacjami, ułatwiając znajdowanie rozwiązań w sytuacjach, kiedy zostaną zidentyfikowane odchylenia od pierwotnych założeń. Ponadto monitoring uzupełniony okresową ewaluacją może stać się źródłem cennych wskazówek dla działań korygujących i usprawniających, a także nowelizacji (aktualizacji) przyjętych planów.

Przewiduje się prowadzenie monitoringu *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w Gminie Kozłowo na lata 2021-2027* w okresach dwuletnich – za każde dwa zakończone lata kalendarzowe wdrażania Strategii. Przedmiotem monitoringu będą wskaźniki oparte na obiektywnych dowodach obrazujących stan założonych działań oraz osiągniętych rezultatów i celów. Odnoszą się one do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym obszarom Strategii. Monitoringowi mogą podlegać również wskaźniki kontekstowe, pokazujące ogólną sytuację społeczną Gminy Kozłowo, mające charakter komplementarny wobec wskaźników realizacji działań. Ich analiza pozwoli spojrzeć na proces realizacji Strategii w odniesieniu do sytuacji w gminie. Należy tu nadmienić, że katalog wskaźników ma charakter otwarty. Oznacza to, że jeżeli w procesie monitoringu zostanie zidentyfikowana potrzeba zmiany jego zakresu, możliwe będzie wprowadzenie zmian i uzupełnień bez konieczności aktualizacji dokumentu – o ile będą one służyły lepszemu rozpoznaniu sytuacji społecznej oraz efektów wdrażania Strategii. Stosowną decyzję w tym zakresie podejmuje Kierownik GOPS w Kozłowie.

WSKAŹNIKI MONITORINGU STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W GMINIE KOZŁOWO NA LATA 2021-2027

Lp.	Nazwa wskaźnika	Źródło danych
Ogólna sytuacja społeczno-ekonomiczna gminy		
1)	Liczba ludności gminy wg faktycznego miejsca zamieszkania.	GUS
2)	Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogólnej ludności (w %).	GUS
3)	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	GUS
4)	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych, w podziale na płeć.	GUS
5)	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.	GUS
6)	Liczba podmiotów gospodarki narodowej na terenie gminy.	GUS
7)	Podmioty gospodarki narodowej na terenie miasta na 1000 ludności.	GUS
8)	Struktura podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości.	GUS
9)	Liczba mieszkań oddanych do użytkowania.	GUS

10)	Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oraz w przeliczeniu na 1 osobę (w m ²).	GUS
11)	Odsetek mieszkań wyposażonych w wodociąg, łazienkę oraz centralne ogrzewanie.	GUS
12)	Liczba mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, w tym długotrwale: liczba osób, którym przyznano świadczenie; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach – w podziale na powody udzielania pomocy.	GOPS
13)	Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w ogóle mieszkańców (w %).	GUS, GOPS
Cel strategiczny 1.		
1)	Liczba zorganizowanych kursów, szkoleń, warsztatów i innych form edukacji mieszkańców.	GOPS, UG i in.
2)	Liczba bezrobotnych z terenu gminy, w tym m.in. kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, długotrwale bezrobotni, bezrobotni do 30 roku życia i powyżej 50 lat	PUP
3)	Liczba bezrobotnych z terenu gminy, którzy wzięli udział w różnych formach aktywizacji zawodowej	PUP
4)	Liczba bezrobotnych z terenu gminy, którzy podjęli pracę niesubsydiowaną.	PUP
5)	Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym.	GUS
6)	Liczba uczniów biorących udział w zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych.	Szkoły
Cel strategiczny 2.		
1)	Liczba świadczeniobiorców pomocy społecznej; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.	GOPS
2)	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w podziale na powody.	GOPS
3)	Liczba zorganizowanych zbiórek dla potrzebujących.	GOPS/UG
4)	Liczba osób, którym udzielono schronienia, posiłku, ubrania.	GOPS
5)	Liczba osób i rodzin objętych pracą socjalną.	GOPS
6)	Liczba osób i rodzin objętych asystenturą rodzinną.	GOPS
7)	Liczba nowozałożonych procedur „Niebieskie Karty”.	ZI
8)	Liczba rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty” w ciągu roku.	ZI
9)	Liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty”.	ZI
10)	Liczba uczestników klubów seniora.	UG
11)	Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych.	GOPS
12)	Liczba instytucjonalnych form opieki i wsparcia / liczba uczestników.	GOPS/UG
Cel strategiczny 3.		
1)	Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały dotacje na realizację zadań publicznych gminy.	UG
2)	Wartość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym na realizację zadań publicznych.	UG
3)	Liczba zmodernizowanych lub doposażonych świetlic wiejskich.	UG

4)	Liczba wydarzeń integracyjnych.	UG/GOPS i in.
5)	Liczba przeprowadzonych konsultacji z mieszkańcami.	UG

Raporty z monitoringu powinny zawierać w szczególności opis uwarunkowań i przebieg procesu monitorowania Strategii; ocenę wpływu uwarunkowań zewnętrznych, np. zmian prawa, procesów ekonomicznych czy zjawisk społeczno-kulturowych, na aktualność założeń Strategii; ogólną charakterystykę bieżącej sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy; prezentację obszarów i celów Strategii, zrealizowanych wskaźników wdrażania, a także opis zrealizowanych działań pod względem jakościowym i ilościowym; a także wnioski i rekomendacje dla lokalnej polityki społecznej. Ze względu na terminy udostępniania danych statystycznych¹⁰, zaleca się, aby raporty z monitoringu były opracowywane do końca września roku następującego po okresie sprawozdawczym, a następnie przedkładane Wójtowi i Radzie Gminy.

7.3. Główne źródła finansowania

Z uwagi na szeroki i różnorodny katalog działań planowanych do realizacji w ramach *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w Gminie Kozłowo na lata 2021-2027*, należy w głównych źródłach jej finansowania uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł, w tym dostępne nie tylko dla gmin, ale także innych podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii.

Jako główne źródło finansowania należy wskazać budżet gminy. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa obywateli czy współpracy ze społecznościami lokalnymi. Zadania te wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze gminy jako ich zadania statutowe, stanowiąc jednocześnie urzeczywistnienie założeń Strategii, w takim zakresie, w jakim zostało to zaplanowane. Pewien zakres działań jest ponadto możliwy do realizacji komplementarnie lub nawet wspólnie przez Samorząd Gminy, Powiatu Nidzickiego, Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz inne jednostki – na podstawie zawieranych pomiędzy nimi porozumień.

Część środków na realizację zadań w zakresie lokalnej polityki społecznej będzie ponadto pochodzić z budżetu państwa. Chodzi zarówno o transfery w postaci subwencji ogólnej jak i dotacji celowych, z których część trzeba będzie pozyskać startując w konkursach. W tej kategorii mieszczą się bowiem programy rządowe oraz programy ministerstw. Należy tu jednak wskazać, że część programów zakończyła się w 2020 roku i obecnie trwają prace nad przygotowaniem założeń i warunków realizacyjnych kolejnych, które będą obowiązywać od 2021 roku. Z tego względu, w ramach finansowych Strategii można określić jedynie część programów, takich jak: Program Oślowy „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto od 2019 roku jednym ze źródeł finansowania działań na rzecz wsparcia społecznego, zawodowego i zdrowotnego osób niepełnosprawnych jest Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych, będący

¹⁰ Względnie długi czas oczekiwania dotyczy w szczególności statystyki publicznej prowadzonej przez GUS. Dla przykładu najświeższe dane dotyczące demografii i rynku pracy są zwykle dostępne około połowy maja.

państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. W jego ramach są realizowane programy takie jak „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”, „Opieka wytchnieniowa”, „Centra opiekuńczo-mieszkalne” oraz „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”.

Istotne źródło finansowania będą stanowić także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu krajowym i regionalnym, w tym szczególnie w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy czy edukacji. Uruchomienie pierwszych konkursów może nastąpić prawdopodobnie w 2022 roku, wtedy też będzie znany już ostateczny kształt regionalnego programu operacyjnego.

Z uwagi na to, że Strategia zakłada aktywny udział społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a także partnerstwa służące efektywniejszej realizacji polityki społecznej, ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne, a także programy Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak: Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO, Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych ROHiS, a także Korpus Solidarności – Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030. Ważne są również środki prywatne pochodzące z fundacji, zakładanych przez firmy, instytucji finansowe lub osoby prywatne; pieniądze od sponsorów, środki z 1% dla organizacji pożytku publicznego, darowizny, zbiórki publiczne i inne.

Określenie bardziej precyzyjnych ram finansowych planowanych kierunków działań nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe, szczególnie ze względu na szeroki zakres tematyczny dokumentu, długi okres jego obowiązywania, nie domknięty jeszcze etap programowania środków unijnych na lata 2021-2027 oraz konkursowy charakter większości programów pomocowych, który z punktu widzenia podmiotów realizujących przekłada się na incydentalność wsparcia. Adekwatne do potrzeb kosztorysy będą tworzone w momencie planowania rocznego i aktualizacji budżetu Gminy (w tym planów finansowych jednostek), a także opracowywania programów i projektów uszczegóławiających założenia Strategii.

UZASADNIENIE

Na podstawie art. 17 ust.1 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku (tj. Dz. U. z 2019 r., poz. 1507 z późn. zm.) opracowanie strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2021-2027 jest wieloletnim dokumentem programowym, który wskazuje na kluczowe trudności społeczne, z jakimi borykają się mieszkańcy gminy oraz ich potrzeby. Jest dokumentem, który wytycza kierunki działań na rzecz niwelowania zjawisk społecznie niepożądanych.